

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Národní hospodářství

**Základní odlišnosti a specifika mateřské
a rodičovské dovolené v České republice
a Švédsku v letech 2000-2015**

bakalářská práce

Autorka: Martina Podhrázská

Vedoucí práce: Ing. Zdenka Vostrovská, CSc.

Rok: 2018

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Martina Podhrázká

V Praze, dne 13. 12. 2018

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Ing. Zdence Vostrovské, CSc. za vedení této bakalářské práce a za ochotnou pomoc, rady a připomínky při jejím zpracování. Dále bych chtěla poděkovat rodičům za podporu při celém bakalářském studiu.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Martina Podhrázká**
Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**
Obor: **Národní hospodářství**
Název tématu: **Základní odlišnosti a specifika mateřské a rodičovské dovolené v České republice a Švédsku v letech 2000–2015**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem práce bude analýza a komparace mateřské a rodičovské dovolené a vytyčení základních odlišností v těchto systémech v České republice a ve Švédsku. V návaznosti na toto porovnání bude sledován vliv na některé demografické ukazatele a budou navrženy možné kroky pro zlepšení situace v České republice.
2. Jedním z problémů současné společnosti je dlouhodobě klesající porodnost. Přínosem práce proto bude sledování vlivu mateřské a rodičovské dovolené právě na porodnost a také efektivita vynaložených vládních výdajů na podporu rodinné politiky.
3. V teoretické části budou představeny základní pojmy využívané v práci a cíle rodinné politiky. Dále se tato část zaměří na vývoj podmínek mateřské a rodičovské dovolené v obou zemích od 90. let a zmíní také právní úpravu a směrnice spojené s touto problematikou.
4. Praktická část se bude zaměřovat zejména na analýzu a následnou komparaci obou systémů s cílem odhalení základních odlišností. Dále bude sledován vliv obou systémů na demografické ukazatele, jako je například porodnost nebo průměrný počet dětí na ženu. Na závěr budou navržena pokroková řešení. Hlavními zdroji dat budou zejména OECD a Eurostat.
5. Klíčová slova: Mateřská dovolená, rodičovská dovolená, rodinná politika, porodnost, vládní výdaje.

Rozsah práce: min. 45 normostran

Seznam odborné literatury:

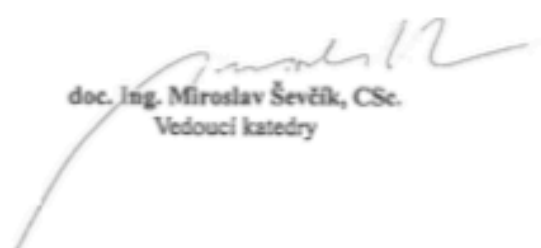
1. ADDATI, Laura, Naomi CASSIRER a Katherine GILCHRIST. Maternity and paternity at work: law and practice across the world. Geneva: International Labour Office, [2014]. ISBN 978-92-2-128631-8
2. KACZOR, Pavel. Sociální politika a sociální systém: ČR. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.
3. KREBS, Vojtěch. Sociální politika. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2.
4. MORGAN, Patricia M. Family policy, family changes: Sweden, Italy and Britain compared. London: Institute for the Study of Civil Society, 2006. xii, 148 s. ISBN 1-903386-43-8
5. MUNKOVÁ, Gabriela. Sociální politika v evropských zemích. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8

Datum zadání bakalářské práce: říjen 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: prosinec 2018

Martina Podhrázská
Ředitelka

Ing. Zdenka Vostrovská, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Zdeněk Chytil, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je zanalyzovat a porovnat mateřskou a rodičovskou dovolenou v ČR a Švédsku v letech 2000-2015. V teoretické části jsou nejprve vysvětleny použité pojmy a vývoj rodinné politiky v obou zemích od 90. let. V praktické části práce je analyzovaná podpora rodin ve zvoleném období a následně jsou vytyčeny základní odlišnosti rodinné politiky. Tyto odlišnosti zahrnují rozdílně poskytované dávky, podíl vládních výdajů na podporu rodin, poskytované služby péče o děti a příznivé pracovní podmínky pro rodiče. Následně je zkoumán vliv rodinné politiky na vybrané demografické ukazatele, který se však nepodařilo potvrdit ani vyvrátit. Švédská rodinná politika lépe podporuje rodiny s dětmi zejména širokou dostupností péče o děti. Švédsko také poskytuje větší podíl vládních výdajů na tuto oblast. Součástí závěru práce jsou doporučení pro zkvalitnění rodinné politiky v ČR a možný růst porodnosti.

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to analyse and compare systems of maternal and parental leave in Czech Republic and Sweden in years 2000-2015. The theoretical part includes explanation of the terms used in the thesis and the development of family policies in both countries since 90's. The practical part analyses the encouragement of families in examined years and defines the main differences in family policies. These differences comprise distinctly provided allowances, the public spending on support of families, child-care services and favourable working environment for parents. Subsequently, the impact of family policies on selected demographic indicators is examined, however the impact was not confirmed nor disproved. The Swedish family policy offers better support for families mainly by widely available child-care. Sweden also provides larger share of public spending on this area. The part of the conclusion are some recommendations for an improvement of Czech family policy and possible increase of birth-rate.

Klíčová slova: rodičovská dovolená, mateřská dovolená, rodinná politika, porodnost, vládní výdaje

Key words: parental leave, maternity leave, family policy, natality, government expenditures

JEL klasifikace: H55, J13

Obsah

ÚVOD.....	1
1. RODINA A RODINNÁ POLITIKA	3
1.1. RODINA	3
1.1.1. <i>Funkce rodiny</i>	4
1.1.2. <i>Vývoj rodiny</i>	4
1.2. RODINNÁ POLITIKA	5
1.2.1. <i>Nástroje rodinné politiky</i>	5
1.2.2. <i>Subjekty rodinné politiky</i>	6
1.2.3. <i>Systémy rodinné politiky</i>	6
1.2.4. <i>Cíle rodinné politiky</i>	7
1.3. ZÁKLADNÍ POJMY	7
1.3.1. <i>Mateřská dovolená</i>	7
1.3.2. <i>Otcovská dovolená</i>	8
1.3.3. <i>Rodičovská dovolená</i>	8
1.3.4. <i>Porodnost</i>	8
2. VÝVOJ RODINNÉ POLITIKY OD 90. LET	10
2.1. ČESKÁ REPUBLIKA	10
2.1.1. <i>Státní vyrovnávací příspěvek</i>	10
2.1.2. <i>Zákon o rodičovském příspěvku</i>	10
2.2. ŠVÉDSKO	11
3. SPOLEČNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	13
3.1. MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRÁCE.....	13
3.2. SMĚRNICE EVROPSKÉ UNIE	14
3.2.1. <i>Rodičovská dovolená</i>	14
3.2.2. <i>Mateřská dovolená</i>	15
4. DÍLČÍ ZÁVĚRY	15
5. SOUČASNÁ MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ A DÁVKY POSKYTOVANÉ RODINÁM S DĚTMI.....	16
5.1. ČESKÁ REPUBLIKA	16
5.1.1. <i>Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství</i>	16
5.1.2. <i>Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek</i>	17
5.1.3. <i>Další nástroje podpory rodin v ČR</i>	18
5.1.4. <i>Služby péče o děti</i>	22
5.2. ŠVÉDSKO	25
5.2.1. <i>Mateřská a otcovská dovolená</i>	25
5.2.2. <i>Rodičovská dovolená</i>	25
5.2.3. <i>Další nástroje podpory rodin ve Švédsku</i>	26
5.2.4. <i>Služby péče o děti</i>	29
6. KOMPARACE A ZÁKLADNÍ ODLIŠNOSTI RODINNÉ POLITIKY ČR A ŠVÉDSKA ...	31
6.1. POROVNÁNÍ NÁSTROJŮ RODINNÉ POLITIKY	31
6.2. VLÁDNÍ VÝDAJE	32
6.3. VYUŽÍVÁNÍ SLUŽEB PÉČE O DĚTI.....	36
6.4. MOŽNOST PRACOVAT Z DOMOVA.....	37
7. VLIV NA VYBRANÉ DEMOGRAFICKÉ UKAZATELE.....	40
7.1. PORODNOST	40
7.2. PLODNOST	42
ZÁVĚR.....	44
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	48
POUŽITÁ LITERATURA.....	49

INTERNETOVÉ ZDROJE.....	49
--------------------------------	-----------

Úvod

Stále klesající porodnost a nepříznivý demografický vývoj jsou významným problémem současného světa a mohou mít velké dopady také na budoucí generace. Proto jsem se rozhodla zhodnotit vliv právě systému mateřské a rodičovské dovolené na tento nepříznivý vývoj. Při zakládání rodiny se lidé ohlíží na různé faktory a podpora státu poskytovaná rodinám, v němž žijí, je právě jedním z nich. V České republice máme z mého pohledu obстойný systém mateřské a rodičovské dovolené, ale vždy je co zlepšovat. Proto budu srovnávat systém České republiky a Švédska, jelikož švédský stát blahobytu je nejen štědrý, ale dle mého názoru také účinný, a to nejen v oblasti rodinné politiky. Očekávám, že výsledky práce ukáží, zda je možné se švédským modelem inspirovat či nikoliv.

Teoretická část práce objasní téma rodiny, její funkce a také její vývoj zejména od doby průmyslové revoluce. Následovat bude vysvětlení rodinné politiky, její nástroje, formy, subjekty a cíle. Dále definuje základní pojmy, které budou v práci využity jako například mateřská, rodičovská a otcovská dovolená nebo třeba porodnost a její výpočet. Další kapitola teoretické části práce se zaměří na vývoj systému mateřské a rodičovské dovolené a poskytovaných příspěvcích rodinám v obou zemích zejména od 90. let minulého století. Na závěr budou představeny společné směrnice Mezinárodní organizace práce a Evropské unie, které platí jak pro ČR, tak Švédsko.

V praktické části práce dojde k vysvětlení současné mateřské a rodičovské dovolené v obou státech, podmínek pro poskytnutí mateřského a rodičovského příspěvku a dalších benefitů s nimi spojenými. Následně budou systémy porovnány a budou vytyčeny jejich základní odlišnosti včetně podílu žen a mužů na pobírání rodičovského příspěvku, podílu vládních výdajů na tuto sféru, poskytování služeb péče o děti nebo možnosti zkrácených úvazků pro pracující rodiče. Závěrem praktické části bude zkoumání vlivu systémů na dva demografické ukazatele, kterými jsou porodnost a plodnost, na které bude navazovat ještě porovnání průměrného věku žen při narození prvního dítěte.

Cílem práce je srovnat oba modely a ukázat, jak by se Česká republika mohla inspirovat švédským modelem, zkvalitnit tak podmínky pro rodiny s dětmi a zvýšit tím porodnost. Mohla by tak předejít nepříznivé situaci pro budoucí generace, která byla z pohledu plodnosti již na počátku 21. století kritická. Pro dosažení cíle byla zvolena metoda analýzy a následné komparace. Součástí závěru práce bude zhodnocení dosažených výsledků a budou vyslovena případná doporučení pro zlepšení situace v České republice.

1. Rodina a rodinná politika

1.1. Rodina

Za rodinu je obecně považováno společné soužití manželů či partnerů starajících se o jedno nebo více dětí, nebo samotný rodič s jedním nebo více dětmi. Toto soužití a výchova rodičů má významný vliv na vývoj dítěte a jeho budoucí postoj k životu, a proto je rodina považována za nejstarší a základní sociální jednotku společnosti.¹

Významnou roli v rodině, jak již bylo řečeno v předchozím odstavci, hrají rodiče. Rodina je totiž prvním společenstvím, do kterého se dítě v životě dostává a její fungování ovlivňuje budoucí jednání dítěte a řadí ho k určitému sociálnímu statutu. Při zakládání rodiny by si rodiče měli být jisti, že se o všechny členy dokáží postarat, finančně je zabezpečit a měli by chránit zájmy svých dětí.²

Tato skutečnost je také zmíněna v zákoně o rodině jako tzv. rodičovská povinnost. Ta je zde definována jako „*souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále při zastupování nebo správě jmění nezletilého dítěte.*“³

Další část zákona, která zavazuje rodiče se o své děti řádně starat, je tzv. vyživovací povinnost. Tato povinnost však platí také v opačném směru, tedy ve směru z dítěte na rodiče. Rodiče zavazuje k tomu, že se o své děti budou starat v rámci svých možností až do té doby, dokud nejsou schopny se uživit samy. Pro potomky vyživovací povinnost znamená zajištění slušné výživy pro své rodiče v případě, že si ji nedokáží sami zajistit.⁴

¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2. str. 381

² *Komplexní řešení vývoje dětí: Rodiče a rodina v životě dítěte* [online]. In: . 2011 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/11965/Uhlikova.ppt>

³ Zákon č. 210/1998 Sb.: Zákon o rodině

⁴ Zákon č. 210/1998 Sb.: Zákon o rodině

1.1.1. Funkce rodiny

Obecně rozlišujeme šest nejzákladnějších funkcí rodiny.

Jako první uvádíme funkci biologicko-reprodukční. Ta, jak již název napovídá, souvisí s reprodukcí rodiny a je velmi důležitá i pro společnost a její demografický vývoj. Pokud klesá porodnost, v budoucnu se můžeme dočkat také klesajícího počtu ekonomicky aktivních lidí, jelikož bude ubývat dětí a přibývat seniorů. K této problematice se však dostaneme hlouběji v praktické části práce.

Členové rodiny jsou zaměstnanci firem nebo podnikateli a zároveň spotřebiteli. Zapojují se tedy do vytváření HDP a rodina tak plní funkci sociálně ekonomickou. V případě, že se rodina nachází v hmotné nouzi, logicky přispívá k vytváření produktu méně.

Důležitou roli hraje také funkce ochranná, která má za úkol zajišťování základních životních potřeb členů rodiny, jako jsou například hygienické, sociální, zdravotní potřeby apod.

Hlavním cílem výchovné funkce je naučit potomky správnému chování, základním návykům, sociálním zvyklostem a kulturním tradicím daného státu či menšiny.

Další funkcí je funkce regeneračně oddychová, přičemž rodina by měla být také místem, kde se členové cítí spokojeni, dokáží si v ní odpočinout a měli by trávit určitý čas společně.

Poslední, ale neméně důležitá, je funkce emocionální. Rodina by měla vytvářet prostředí bezpečí, pocit lásky a potřebnosti a také jistoty. Tato funkce je narušována zejména rostoucím počtem rozvodů, které mají negativní vliv právě na pocity dítěte.⁵

1.1.2. Vývoj rodiny

S vývojem rodiny úzce souvisí rozvoj ekonomiky a státních systémů. Významným mezníkem pro její vývoj byl také příchod průmyslové revoluce. Do této doby měla rodina spíše ekonomický význam, kdy se při uzavírání sňatků hledělo zejména na majetkovou situaci partnerů a hlavní funkcí rodiny byla reprodukce. Trendem bylo také společné soužití více generací v jedné rodině. S postupným příchodem industrializace se ale velikost i počet rodin začal snižovat z důvodu rostoucí urbanizace a

⁵ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 81-83. ISBN 978-80-7367-383-3.

stále častějšího cestování za prací do měst. Důvodem pro redukci počtu rodin a jejich členů bylo také postupné uvolňování pravidel pro ukončení manželského svazku rozvodem. Jako důsledek všech těchto skutečností se i průměrný počet dětí v rodinách snižoval a porodnost začala klesat. Manželský svazek začal být uzavírán hlavně na základě lásky a sexuální přitažlivosti. Stejně jako samotná industrializace se tyto trendy začaly rozšiřovat nejprve v západních zemích Evropy, ve východních zemích se začaly objevovat až mnohem později.

V padesátých letech minulého století se situace začala mírně zlepšovat, co se porodnosti a počtu uzavíraných sňatků týče. Rozvoj demokracie a větší důraz na práva dítěte v následujících dekáдах však vývoj opět obrátil a přetrvává dodnes. Rozvíjející se rovnoprávnost žen a mužů přišel muž o výsadní postavení v rodině a mladí lidé se začali soustředit především na studium, kariérní vývoj a manželství a zakládání rodiny začali odkládat na později. Roste tedy průměrný věk manželů při narození prvního dítěte a úhrnná porodnost klesá.⁶

1.2. Rodinná politika

Rodinná politika je součástí sociální politiky a představuje soubor opatření a aktivit v různých oblastech, jimiž stát podporuje rodiny. Tato podpůrná opatření zahrnují například podporu v oblasti bydlení, školství, zdravotnictví, na trhu práce a podobně, a proto můžeme rodinnou politiku označovat za investici do lidského kapitálu. Zvláštní zřetel bere rodinná politika zejména na rodiny v nepříznivé životní situaci, pro které existují ještě další formy sociální pomoci.⁷

1.2.1. Nástroje rodinné politiky

Nástroji rodinné politiky se rozumí druhy podpory, které stát rodinám poskytuje a plní tak princip solidarity.⁸ Tyto nástroje můžeme rozdělit na dvě kategorie podle způsobu, kterým jsou poskytovány, a to na přímé a nepřímé.

Přímá podpora rodin probíhá pomocí systému sociálního zabezpečení, kdy jsou dávky vypláceny přímo rodině nebo jejímu členovi. Některé dávky jsou vypláceny

⁶ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2. str. 383-384

⁷ *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí* [online]. Praha, 2008, s. 7-8 [cit. 2018-11-04]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 385. ISBN 978-80-7478-921-2.

plošně, některé závisí na výši příjmu domácnosti. Do kategorie přímé podpory můžeme zařadit například rodičovský příspěvek, peněžitou pomoc v mateřství, porodné apod. Výše dávek je ve většině případů stanovena na základě životního minima, což nejlépe zajišťuje jejich efektivnost a snahu vyhnout se případné neaktivitě jednotlivců.⁹

Nepřímá podpora naopak zahrnuje daňová opatření, jako jsou zejména úlevy na odváděných daních. Můžeme sem zařadit například daňové zvýhodnění na vyživované dítě, kdy se daň odváděná rodičem snižuje o vypočítanou slevu na dítě.¹⁰

1.2.2. Subjekty rodinné politiky

Subjekty rodinné politiky jsou orgány, které poskytují podporu rodinám pomocí nástrojů zmíněných výše. Tyto subjekty by spolu měly vzájemně spolupracovat. Do této skupiny můžeme zařadit:

- Orgány státní správy
- Orgány samosprávy
- Neziskové organizace, odbory
- Komerční sektor (zaměstnavatelé, poskytovatelé komerčních služeb)
- Odborníci (výzkum apod.)
- Vzdělávací instituce
- Média
- Široká občanská veřejnost (rodiny a její členové)¹¹

1.2.3. Systémy rodinné politiky

Obecně definujeme právě tři systémy rodinné politiky – liberální, sociálně tržní a univerzalistický systém. Na úvod je nutno dodat, že rodinná politika probíhá v roli jednotlivých států a většinou se jedná o kombinaci všech těchto systémů.

Liberální model, jak již z názvu vypovídá, nechává jednotlivá rozhodnutí na občanovi za předpokladu, že dokáže zhodnotit výsledky svého jednání. Stát tak v podstatě nezasahuje do rodinné politiky a podporuje pouze nejchudší rodiny na úrovni životního

⁹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s.385 ISBN 978-80-7478-921-2.

¹⁰ *Finanční podpora rodiny ze strany státu* [online]. 2010 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/financni-podpora-rodiny-ze-strany-statu-7721.html>

¹¹ *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí* [online]. Praha, 2008, s. 9 [cit. 2018-11-04]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

minima. Proto zde působí ještě další nestátní a neziskové organizace, které se snaží situaci pro rodiny zlepšit.

V sociálně tržním systému má už stát větší roli při podporování rodin a nejčastěji je podpora poskytována na základě testování příjmů a finanční situace rodiny. Stejně jako v liberální modelu zde fungují neziskové organizace.

Posledním modelem rodinné politiky je univerzalistický systém, kde hraje stát hlavní roli a podpora se tak dostává téměř všem rodinám bez ohledu na jejich finanční situaci. Nestátní a neziskové organizace proto již nejsou tak potřebné a téměř se v tomto systému nevyskytují.¹²

1.2.4. Cíle rodinné politiky

Rodinná politika slouží k podpoře rodin a jejím hlavním cílem je tedy vytváření co nejpříznivějšího prostředí pro správné fungování rodiny a zmírňování narůstajících nákladů rodin při výchově a opatrování mladé generace.

Různými nástroji se tedy snaží odstranit překážky, které ohrožují stabilitu rodiny, posilovat postavení a hodnotu rodiny ve společnosti a také zodpovědnost rodičů za její fungování a soudržnost.¹³

1.3. Základní pojmy

Pro správné pochopení pojmů si v této kapitole objasníme základní pojmy, které budou v práci využity.

1.3.1. Mateřská dovolená

Obecně můžeme mateřskou dovolenou definovat jako období před početím dítěte, kdy těhotná žena opouští své zaměstnání a získává většinou státem vyplácenou peněžitou pomoc v mateřství. Toto období musí dle Mezinárodní organizace práce (ILO) trvat alespoň 14 týdnů, přičemž doba odchodu na mateřskou dovolenou i výše finanční pomoci se v jednotlivých státech liší. Žena v tomto období o svou pracovní pozici nepřichází a

¹² KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 385-386. ISBN 978-80-7478-921-2.

¹³ *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí* [online]. Praha, 2008, s. 9 [cit. 2018-11-04]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

zaměstnavatel je povinen jí místo po dobu mateřské a následně rodičovské dovolené garantovat.¹⁴

1.3.2. Otcovská dovolená

Otcovská dovolená představuje nepřítomnost otce v zaměstnání v období prvních několika měsíců po narození potomka. Povinná délka této dovolené není nijak mezinárodně stanovena, a trvá tak většinou o výrazně kratší dobu než dovolená mateřská. Zaměstnanec v tomto případě často pobírá plnou mzdu, ale výše příspěvku opět závisí na samotných státech.¹⁵

1.3.3. Rodičovská dovolená

Na mateřskou či otcovskou dovolenou většinou navazuje právě dovolená rodičovská. Podmínky této dovolené se v jednotlivých státech opět liší, ale vždy platí, že pracovní místo je zaměstnanci na rodičovské dovolené garantováno. Stejně jako u otcovské dovolené není délka rodičovské dovolené stanovena Mezinárodní organizací práce. V této době rodič pobírá také tzv. rodičovský příspěvek a využívá dalších benefitů rodinné politiky.¹⁶

1.3.4. Porodnost

Porodnost neboli natalita, je jedním z klíčových demografických ukazatelů, který zajišťuje reprodukci obyvatelstva. Je úzce spojena s plodností (fertilitou), která vyjadřuje schopnost muže a ženy zplodit potomka. Výsledný počet narozených dětí za určité období poté ukazuje právě porodnost.

1.3.4.1. Měření porodnosti

Nejzákladnějším ukazatelem pro měření porodnosti je *hrubá míra celkové porodnosti*, která vyjadřuje počet všech narozených na 1000 obyvatel středního stavu. Vzorec pro výpočet je následující: $hmcp = \frac{N}{S} \cdot 1000$, kde N představuje počet všech narozených a S je střední stav obyvatelstva.

¹⁴ *Key characteristics of parental leave systems* [online]. 2017, s. 1 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

Tento ukazatel však počítá s celkovým počtem všech narozených, tedy i s počtem novorozenců, kteří před nebo během porodu zemřeli. Proto existuje další ukazatel, tzv. *hrubá míra porodnosti* (často také *hrubá míra živorodosti*), která vyjadřuje počet pouze živě narozených na 1000 obyvatel středního stavu.

Výpočet je následující: $hmp = \frac{N^V}{S} \cdot 1000$, kde N je počet všech živě narozených¹⁷

¹⁷ TOUŠEK, Václav, Josef KUNC a Jiří VYSTOUPIL. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4. S. 69–70.

2. Vývoj rodinné politiky od 90. let

2.1. Česká republika

Období 90. let bylo pro Českou republiku významným, a to hlavně z důvodu Sametové revoluce v roce 1989, díky které se země stala demokratickou a ekonomika se začala transformovat z centrálně plánované na ekonomiku tržní. Tyto skutečnosti měly vliv také na rodinnou politiku, která se začala vyvíjet směrem k sociálně tržnímu systému.¹⁸ Postupně během devadesátých let byla přijímána nová opatření, která měnila zákony bývalého socialistického státu.

2.1.1. Státní vyrovnávací příspěvek

S transformací ekonomiky je také spojena liberalizace cen a maloobchodní ceny v tomto období tak přirozeně začaly růst. Proto bylo v květnu roku 1990 přijato zákonné opatření a to tzv. státní vyrovnávací příspěvek. Tato speciální sociální dávka byla zavedena pro ochranu občanů právě před rostoucími cenami a kvůli snaze zabránit propadu občanů s nízkými příjmy pod minimální životní úroveň. Nejprve byla tato dávka poskytována všem občanům ČSFR, později se podmínky poskytování této dávky začaly zpříšňovat a od roku 1993 na ni měly nárok pouze nezaopatřené děti.¹⁹

2.1.2. Zákon o rodičovském příspěvku

Dalším zákonem přijatým v roce 1990 byl zákon o rodičovském příspěvku. „Tento příspěvek je poskytován rodiči, který v době péče o dítě nepobírá mzdu a osobně celodenně a řádně se stará alespoň o jedno dítě ve věku do tří let nebo dítě do sedmi let, jestliže toto dítě vyžaduje mimořádnou péči.“²⁰

Přijetí tohoto zákonného opatření zároveň ruší zákon o mateřském příspěvku z roku 1971, kdy na tuto dávku měly nárok pouze ženy do věku jednoho roku dítěte.

V průběhu dekády dále docházelo k upravování podmínek a postupnému navyšování rodičovského příspěvku.

¹⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 390. ISBN 978-80-7478-921-2.

¹⁹ *Federální shromáždění ČSSR 1986–1990* [online]. In: . 1990 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0481_00.htm

²⁰ Zákon č. 382/1990 Sb.: Zákon o rodičovském příspěvku

2.2. Švédsko

Švédsko a obecně všechny skandinávské státy jsou považovány za státy blahobytu vysoce solidární v sociální oblasti. Ani rodičovská dovolená a příspěvky a úlevy s ní spojené nejsou výjimkou. Rodinná politika je tak založena na komplexní sociální ochraně, která zahrnuje zejména velkou nabídku služeb péče o děti.

Švédský stát blahobytu se rozvíjel již od 70. let minulého století. V této době se začala sociální politika orientovat na rovnost žen a mužů, začala se objevovat snaha o posílení postavení žen na trhu práce a o odstranění modelu rodiny, kdy se žena stará o domácnost a muž je živitelem a tedy „hlavou rodiny“. Podporovaný tak začal být model, kdy všechny úkoly v rodině jsou rovnoměrně rozděleny mezi oba rodiče.²¹ Tyto rodiny jsou často označovány jako dvoukariérové a cílem vlády je rovný přístup k dávkám rodinné politiky ve vztahu k pohlaví a jednodušší sladění pracovního a rodinného života.

22

V roce 1974 tak byla mateřská dovolená zrušena a nahrazena rodičovskou dovolenou, která byla stanovena na dobu 6 měsíců a rodiče se mohli sami rozhodnout, který z nich, jak velkou část vyčerpá. Pro matku existovala možnost čerpat až 60 dní dovolené již před narozením dítěte.

Doba rodičovské dovolené se v následujících letech postupně prodlužovala a v roce 1989 dosáhla délky 450 dnů, tedy 15 měsíců.

V roce 1995 se stalo Švédsko členem Evropské unie a muselo tak znovu zavést mateřskou dovolenou v minimální délce 2 týdny, jelikož toto opatření bylo pro všechny členy EU povinné. Ve stejném roce došlo k reorganizaci rodičovské dovolené, která byla přesně rozdělena napůl mezi matku a otce. Oba však měli možnost přenechat svou část dovolené druhému rodiči.

Protože ale většina otců nevyužívala možnosti čerpání dovolené, byla zavedena povinnost pro otce využít z celkové délky dovolené alespoň jeden měsíc. Pokud tak muž neučinil, tato doba rodičovské dovolené propadla a nemohla ji vyčerpat ani matka. V roce

²¹ FERRARINI, Tommy a Ann-Zofie DUVANDER. *Swedish Family Policy controversial reform of a success story* [online]. In: 2009 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/stockholm/06527.pdf>

²² MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. str. 117. ISBN 80-246-0780-8.

2002 byla tato doba prodloužena ještě o jeden měsíc a rodičovská dovolená byla stanovena na dobu 480 dní.²³

V roce 2008 byl zaveden bonus pro podporu rovnosti (The Gender Equality Bonus), který měl motivovat rodiče k rovnoměrnému rozdělení dovolené. Rodiče, kteří tuto podmínku splnili a o bonus si zažádali, získali úlevu na daních. Od roku 2012 začal být poskytován automaticky, bez nutnosti zažádání.

V tomtéž roce byly zavedeny také tzv. „double days“, tedy dny, které dávají rodičům možnost nepřítomnosti v práci z důvodu společné péče o dítě, a to až v délce 30 dnů během prvního roku dítěte.²⁴

²³ MORGAN, Patricia M. *Family policy, family changes: Sweden, Italy and Britain compared*. London: Institute for the Study of Civil Society, 2006. xii, 148 s. ISBN 1-903386-43-8.

²⁴ *Parental leave entitlements: Historical perspective (around 1870-2014)*[online]. In: . s. 22-23 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Family/Work-Family-Balance/parental-leave-entitlements-historical-perspective/fileBinary/parental-leave-entitlements-historical-perspective.pdf>

3. Společná právní úprava mateřské a rodičovské dovolené

3.1. Mezinárodní organizace práce

Mezinárodní organizace práce neboli International Labour Organization (dále jen ILO) byla založena v roce 1919 jako součást Versaillské smlouvy s cílem zajistit sociální spravedlnost po první světové válce. V roce 1946 se jako první specializovaná organizace stala součástí OSN. Sídli v Ženevě a jejím generální ředitelem je Brit Guy Ryder. Má celkem 187 členů a jejím cílem je nastavovat a rozvíjet pracovní standardy a politiky, vytvářet programy na podporu pracujících občanů členských států a chránit jejich práva. Těchto cílů se snaží dosáhnout především společnou diskuzí a jednáním mezi vládami, zaměstnavateli a samotnými pracovníky. Jako jediná organizace OSN má tedy tripartitní uspořádání.²⁵

Součástí standardů ILO je také ochrana pracovníků v mateřství. První právní norma týkající se mateřství byla Úmluva o ochraně mateřství a byla přijata na prvním jednání ILO v roce 1919. Tato úmluva zavádí právo pro zaměstnané matky v některých pracovních odvětvích (jako jsou například průmyslová odvětví apod.) nepracovat po dobu šestinedělí, přičemž mají nárok na náhradu mzdy, která zabezpečí zaměstnankyni a jejího novorozeného potomka v průběhu této doby. Zaměstnanec nemá právo ji v tomto období propustit, a to ani v případě, že žena bude nezpůsobilá k práci ze zdravotních důvodů spojených s početím dítěte.²⁶

V roce 1952 došlo k revizi této úmluvy a byla rozšířena kategorie pracovních odvětví, kterých se úmluva týká. Mateřská dovolená byla prodloužena na dobu nejméně 12 týdnů, přičemž po porodu by žena neměla nastupovat zpět do pracovního poměru dříve než po skončení šestinedělí. Rozhodnutí, zda žena nastoupí na mateřskou dovolenou před nebo až po porodu bylo ponecháno na jednotlivých vnitrostátních politikách. Žena v této době pobírá náhradu mzdy, a to ve výši stanové jednotlivými státy. Tato dávka je poskytována prostřednictvím povinného sociálního pojištění nebo z veřejných prostředků

²⁵ How the ILO works. *International Labour Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm>

²⁶ C003-Maternity Protection Convention, 1919, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C003

a musí zajistit obstojnou životní úroveň pro matku a její dítě. Pokud žena nemá na tuto dávku z nějakého důvodu nárok, musí jí být poskytnuta peněžitá pomoc ze sociálních fondů, která jí zajistí alespoň minimální životní úroveň.²⁷

Poslední aktualizace této úmluvy proběhla v roce 2000, kdy minimální doba mateřské dovolené byla stanovena v délce 14 týdnů a týká se zaměstnankyň všech pracovních odvětví. Poprvé je v úmluvě také zmíněna diskriminace žen z důvodu mateřství a vytváří tak právo ženy vrátit se na stejnou pracovní pozici, kterou opustila před mateřskou dovolenou. Žena také získává právo na přestávky nebo snížení pracovního úvazku z důvodu potřeby kojení dítěte.²⁸

3.2. Směrnice Evropské unie

3.2.1. Rodičovská dovolená

Protože obě země, kterých se tato práce týká, jsou členy Evropské unie, je důležité v práci zmínit také její společné směrnice.

V roce 1995 byla přijata směrnice o rámcové dohodě o rodičovské dovolené mezi obecnými mezioborovými organizacemi, která stanovuje minimální požadavky na rodičovskou dovolenou a snaží se podpořit rovné příležitosti pro muže a ženy, s cílem jednoduššího sladění rodinného a profesního života. Každý pracující rodič má podle této směrnice nárok na volno po dobu nejméně 3 měsíců za účelem péče o své dítě a tuto péči může vykonat kdykoliv do věku 8 let dítěte. Tuto věkovou hranici a další podmínky mohou jednotlivé státy na základě vnitrostátních jednání změnit. Rodiči je po tuto dobu poskytována pracovní ochrana a po uplynutí lhůty má právo nastoupit na stejnou pracovní pozici.²⁹

Od roku 2009 má každý pracující rodič právo na minimálně 4 měsíce rodičovské dovolené a po návratu z ní je oprávněn požádat o změnu délky nebo rozvržení pracovní doby na určité období z důvodu péče o potomka.³⁰

²⁷ C103-Maternity Protection Convention, 1953, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C103

²⁸ C183-Maternity Protection Convention, 2000, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C183

²⁹ SMĚRNICE RADY 96/34/ES: o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS. 1996.

³⁰ SMĚRNICE RADY 2010/18/EU: o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP a EKOS. 2010.

3.2.2. Mateřská dovolená

Směrnice č. 92/85/EHS zavádí opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň. Tato směrnice zavazuje zaměstnavatele zhodnotit pracovní zátěž, které je zaměstnankyně vystavena a pokud má pocit, že by mohla zdravotně uškodit matce či dítěti, je povinen učinit vhodná opatření. Tyto zaměstnankyně také nejsou povinny vykonávat práci přes noc. Opatření dále stanovuje délku mateřské dovolené na dobu 14 týdnů, z čehož 2 týdny dovolené jsou pro každou ženu povinné a zaměstnankyně je po tuto dobu chráněna před ukončením pracovního styku ze strany zaměstnavatele.³¹

4. Dílčí závěry

V teoretické části práce můžeme pozorovat vývoj systémů v České republice a Švédsku a dle mého názoru můžeme již z tohoto vývoje vidět směřování a snahy států v podporování svých občanů. Českou republiku však znevýhodňuje historický kontext, kdy byla součástí Sovětského svazu, a tak tyto politiky nebyly v režii samotného československého státu. Švédsko tak mělo větší prostor k rozvoji své sociální a rodinné politiky, a proto si myslím, že je možné, aby se ČR od švédského modelu inspirovala.

³¹ SMĚRNICE RADY 92/85/EHS: o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň

5. Současná mateřská a rodičovská dovolená a dávky poskytované rodinám s dětmi

K mateřské a rodičovské dovolené patří také různá další opatření, která rodiny s dětmi podporují. Tato podpora může probíhat různými formami (viz teoretická část), a existují tedy různé druhy transferů a úlev, které jsou rodinám poskytovány za podmínek, které ve většině případů závisejí na jednotlivých státech. Tato podpora se v obou zkoumaných zemích liší.

5.1. Česká republika

5.1.1. Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství

Mateřská dovolená v délce 28 týdnů je poskytována všem zaměstnankyním s nástupem 8–6 týdnů před očekávaným dnem porodu. V případě, že žena porodila dvě a více dětí, mateřská dovolená pro ni trvá celkem 37 týdnů. Pokud se ženě narodilo mrtvé dítě, má nárok alespoň na 14týdenní dovolenou. Zákonem stanovená minimální doba mateřské dovolené je 14 týdnů a dovolená nesmí být ukončena před uplynutím tzv. šestinedělí – tedy 6 týdnů ode dne porodu.³²

V průběhu mateřské dovolené (tedy 28 nebo 37 týdnů) je matce poskytována tzv. peněžitá pomoc v mateřství (dále jen PPM), která je vyplácena správou sociálního zabezpečení. Tato dávka je součástí nemocenských dávek, a proto náleží pouze ženě, za níž zaměstnavatel platí zdravotní pojištění a byla pojištěna alespoň 270 dní v posledních dvou letech. V případě, že se jedná o osobu samostatně výdělečně činnou (dále jen OSVČ), musí být pojištěna alespoň 180 dní v posledním kalendářním roce. Výše PPM je pevně stanovená a činí 70 % denního vyměřovacího základu.³³

V roce 2018 byla poprvé oficiálně uzákoněna otcovská dovolená. Pokud dojde ke splnění podmínek zmíněných v předchozím odstavci, může být peněžitá pomoc poskytována i otci, který může na dovolenou nastoupit do šesti týdnů po narození dítěte. Podpůrní doba otcovské dovolené je však pouze jeden týden. Důležitou podmínkou pro získání podpory je zapsání muže jako otce dítěte.³⁴

³² Zákoník práce 262/2006 Sb., Hlava I, Díl 1, §195 Mateřská dovolená

³³ *Peněžitá pomoc v mateřství: Rodičovský příspěvek*. Praha: Úřad práce ČR, 2014. ISBN 978-80-87039-37-3.

³⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

5.1.2. Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Rodičovská dovolená může, ale nemusí, přímo navazovat na mateřskou dovolenou. Nárok na rodičovskou dovolenou má jeden z rodičů a zaměstnavatel je povinen mu tuto dovolenou poskytnout. Její délka je flexibilní a rodič si ji může stanovit sám v libovolném rozsahu, nesmí však přesáhnout dobu, kdy nejmladší dítě dosáhne věku 4 let.³⁵

Po tuto dobu rodič pobírá rodičovský příspěvek, který je na rozdíl od PPM vyplácen úřadem práce České republiky. Výplata příspěvku může začít nejdříve po ukončení výplaty PPM. Rodičům, kteří nesplňují podmínky pro získání PPM, je příspěvek vyplácen již od narození dítěte po dobu 4 let a tato doba nelze měnit.³⁶ Celková výše rodičovského příspěvku činí 220 000 Kč při narození jednoho dítěte a rodičům, kterým se narodily dvě a více dětí (vícečetné porody), náleží příspěvek ve výši 330 000 Kč. Měsíční výše dávky se tak stanovuje podle délky čerpání dovolené, nesmí však přesáhnout 70 % třicetinasobku denního vyměřovacího základu rodiče a zároveň může dosáhnout maximálně 11 500 Kč a minimálně 50 Kč. V případě narození dalšího dítěte musí rodič vyčerpat celkový rodičovský příspěvek do doby, kdy začne čerpat další PPM. V opačném případě tento příspěvek propadá a náleží státu. Doba čerpání rodičovského příspěvku je možné každé tři měsíce změnit.

Nárok na rodičovský příspěvek může mít i zaměstnaný rodič, který dítěti zajistil řádnou a celodenní péči. Pokud dítě mladší dvou let navštěvuje některé z předškolních zařízení, nesmí tato doba přesáhnout více než 46 hodin měsíčně. U dětí starších dvou let není doba nijak omezena.³⁷

³⁵ Rodičovský příspěvek. In: *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

³⁶ Rodičovský příspěvek. In: ČSSZ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/2014-10-rodicovsky-prispevek.htm>

³⁷ *Peněžitá pomoc v mateřství: Rodičovský příspěvek*. Praha: Úřad práce ČR, 2014. ISBN 978-80-87039-37-3.

5.1.2.1. Plány české vlády na zvýšení rodičovského příspěvku

V září roku 2018 padl návrh ministryně práce a sociálních věcí Jany Maláčové na navýšení rodičovského příspěvku. Toto opatření by mělo vejít v platnost 1. července 2019. Maláčová tvrdí, že rodičovský příspěvek by měl růst společně s růstem mezd a navrhuje tak navýšení příspěvku ze současných 220 000 Kč na 260 000 Kč pro rodiče s jedním dítětem a z 330 000 Kč na 390 000 Kč pro rodiče se dvěma a více dětmi (vícečetné porody). Součástí návrhu je také zrušení podmínky, kdy dítě ve věku do dvou let může navštěvovat předškolní zařízení maximálně 46 hodin měsíčně. Důvodem návrhu těchto změn je snaha o zlepšení situace pro rodiče, pro které jsou mnohdy náklady na chod domácnosti a na instituce poskytující péči o děti velmi vysoké. Opatření by mohlo také přispět ke zjednodušení sladění rodinného a pracovního života.³⁸

5.1.3. Další nástroje podpory rodin v ČR

5.1.3.1. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je dávka, která je součástí nemocenského pojištění. Je vyplácena ženám, které byly z důvodu těhotenství převedeny na jinou pozici s nižším mzdovým ohodnocením. Příspěvek je vyplácen po celou dobu, kterou žena strávila na jiné pozici a jeho výše je stanovena jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem po přeřazení a průměrným denním výdělkem na pozici původní.³⁹

5.1.3.2. Ošetřovné

Další dávkou nemocenského pojištění je ošetřovné a je poskytováno zaměstnanci, který není schopen vykonávat svou práci z důvodu ošetřování nemocného dítěte mladšího 10 let. Nárok na ošetřovné má také rodič, který je nepřítomen v zaměstnání z důvodu nepředvídatelného uzavření instituce, do které dítě dochází (například z důvodu havárie apod.). Maximální doba, po kterou může zaměstnanec tuto dávku pobírat, je 9

³⁸ Ministryně Maláčová navrhuje výrazné zvýšení rodičovského příspěvku[online]. 2018, , 1 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34311/TZ_-_Ministryne_Malacova_navrhuje_vyrazne_zvyseni_rodicovskeho_prispevku.pdf

³⁹ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. s. 87. ISBN 978-80-245-2096-4.

kalendářních dnů a náleží mu v této době náhrada mzdy ve výši 60 % denního vyměřovacího základu.⁴⁰

5.1.3.3. Přídavek na dítě

Další dávkou, která je na rozdíl od předchozích dvou poskytována na základě testování příjmů, je přídavek na dítě. Tato dávka má přispět na výchovu a výživu dítěte rodinám, jejichž „průměrný měsíční čistý příjem v uplynulém kalendářním roce (v období od 1. října do 30. září následujícího roku) nepřekročil 2,4násobek životního minima rodiny.“

Je vyplácen měsíčně a její výše závisí na věku dítěte následovně:

Tabulka č. 1: Přídavek na dítě v ČR

Věk dítěte	Měsíční dávka
Do 6 let	500 Kč
6–15 let	610 Kč
15-26 let	700 Kč

Zdroj: zákon č. 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře, vlastní zpracování

Platí však podmínka, že rodina musí každoročně dokládat potvrzení o studiu nezaopatřeného dítěte.⁴¹

5.1.3.4. Porodné

Porodné je vypláceno jednorázově a má pomáhat sociálně slabším rodinám v období narození dítěte. Nárok na tuto dávku má pouze rodina, jejíž měsíční čistý příjem nepřesáhnul 2,7násobek životního minima rodiny. Je vyplácena pouze matkám, a to na první nebo druhé živě narozené dítě. Pevná výše porodného je stanovena na 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.⁴²

⁴⁰ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. s. 85-86. ISBN 978-80-245-2096-4.

⁴¹ Tamtéž, s. 154

⁴² Tamtéž, s. 160

5.1.3.5. Shrnutí vyplácených dávek

Pro přehlednější znázornění dávek souvisejících s rodinnou politikou v ČR jsem vytvořila následující tabulku, kde jsou všechny dávky shrnuty a rozděleny podle instituce, která je vyplácí. Tou je buď Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) nebo úřad práce.

Tabulka č. 2: Základní dávky sociálního systému pro rodiny s dětmi v ČR

Dávky vyplácené ČSSZ		Dávky vyplácené úřadem práce
Dávky nemocenského pojištění	Peněžitá pomoc v mateřství	Rodičovský příspěvek
	Ošetrovné	Přídavek na dítě
	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	Porodné

Zdroj: vlastní zpracování

Všechny dávky vyplácené prostřednictvím ČSSZ jsou součástí nemocenského pojištění. V následující tabulce můžeme vidět vývoj objemu výdajů poskytnutých na dávky nemocenského pojištění podporující rodiny s dětmi.

Tabulka č. 3: Vývoj dávek nemocenského pojištění podporující rodiny s dětmi v ČR v letech 2006-2015 (v tis. Kč)

	Celkem	Ošetrovné	Peněžitá pomoc v mateřství	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství
2006	5 810 718	824 983	4 981 486	4 249
2007	6 790 103	893 366	5 892 890	3 847
2008	7 112 536	811 272	6 296 831	4 433
2009	7 818 630	729 070	7 084 390	5 170
2010	7 844 817	431 452	7 409 591	3 774
2011	8 151 394	640 048	7 505 677	5 669
2012	7 912 274	681 669	7 223 638	6 967
2013	8 107 984	842 641	7 258 352	6 991
2014	8 196 718	853 770	7 334 386	8 562
2015	8 681 968	1 062 292	7 610 557	9 119

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V roce 2009 došlo k výraznému poklesu výdajů na nemocenské pojištění způsobeného zejména přijetím nového zákona, který snížil celkovou výši dávek nemocenského pojištění a stanovil, že náhrada mzdy v prvních 14 dnech pracovní neschopnosti bude hrazena zaměstnavatelem. Proto byla také snížena sazba nemocenského pojištění, která je odváděna zaměstnavatelem a došlo tak ke snížení příjmů z pojistného. Toto opatření vedlo ke změnám ve struktuře dávek nemocenského pojištění. Nejvýrazněji klesly výdaje na nemocenskou (čtvrtá dávka nemocenského pojištění, která je poskytována zaměstnancům, kteří kvůli nemoci nejsou schopni pracovat), což vedlo ke zvýšení podílu výdajů na ostatních dávkách.

Nejmenší část výdajů tvoří vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a největší podíl na výdajích má PPM. Výdaje na PPM jsou ovlivněny zejména počtem živě narozených dětí v daném roce, který každoročně mírně stoupá.⁴³

Vývoj dávek státní sociální podpory vyplácaných úřadem práce jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka č. 4: Vývoj dávek státní sociální podpory pro rodiny s dětmi v letech 2006-2015 (v tis. Kč)

Rok	Celkem	Přídavek na dítě	Rodičovský příspěvek	Porodné
2006	26 150 115	11 033 188	13 525 724	1 591 203
2007	41 023 791	10 236 079	28 690 408	2 097 304
2008	36 173 402	6 232 347	28 294 313	1 646 742
2009	34 900 500	4 736 209	28 585 765	1 578 526
2010	33 148 542	3 861 799	27 721 995	1 564 748
2011	29 494 838	3 496 948	25 705 949	291 941
2012	28 518 058	3 342 328	25 031 657	144 074
2013	27 812 887	3 328 749	24 336 401	147 737
2014	26 261 986	3 206 443	22 913 030	142 513
2015	25 792 177	3 056 812	22 479 516	255 849

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

⁴³ Nemocenské pojištění. In: ČSÚ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/34280637/19002916k2.pdf/f760f7fa-e8e7-428d-979e-1d9f9df673c9?version=1.0>

V roce 2007 došlo k výraznému navýšení rodičovského příspěvku a výdaje státu vzrostly o více než 15 mld. Kč. Rodičovský příspěvek tak tvoří největší podíl na výdajích státní sociální podpory. Ve stejném roce došlo ke zpřísnění podmínek pro získání přídatku na dítě, což výrazně snížilo výdaje na tuto dávku. V roce 2011 nastaly změny také v případě porodného, které začalo být vypláceno pouze při narození prvního živého dítěte a výdaje na tuto dávku taktéž klesly.⁴⁴

5.1.3.6. Daňové zvýhodnění na dítě

Daňový poplatník má nárok na úlevu na dani v hodnotě 967 Kč měsíčně a tedy 11 604 Kč ročně, pokud s ním v domácnosti žije vyživované dítě ve věku do 18 let nebo studující zletilé dítě to 26 let. V případě, kdy vyživovatelem dítěte je více osob, nárok na tuto úlevu má pouze jedna z nich.⁴⁵

5.1.4. Služby péče o děti

Kvalitní služby péče o dítě výrazně usnadňují rodičům sladovat jejich pracovní a rodinný život. Od 6 let věku dítěte je v České republice školní docházka povinná, a proto si v této kapitole představíme zejména předškolní péči o děti. Pracující rodiče svěřují své dítě denně na několik hodin do jedné z následujících institucí.

5.1.4.1. Mateřské školy a jesle

V mateřské škole se dítě poprvé dostává do většího kolektivu svých vrstevníků, a proto předškolní vzdělávání pomáhá dítěti s rozvojem jeho osobnosti. Cílem školek je také vyrovnat nerovnoměrnost vývoje dětí před nástupem do základní školy.

Do mateřské školy jsou přijímány děti ve věku od 3 do 6 let (výjimečně děti od 2 let) na základě řádného zápisu. Pro děti od pěti let do zahájení povinné školní docházky je docházka v mateřské škole taktéž povinná.⁴⁶ Cena školného se v každé škole liší, ale většinou se pohybuje v řádech několika set korun.

⁴⁴ Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. In: ČSÚ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/34280637/19002916k2.pdf/f760f7fa-e8e7-428d-979e-1d9f9df673c9?version=1.0>

⁴⁵ KORÍNEK, Miloš. *Daňové zvýhodnění na děti - daňový bonus* [online]. In: . 2011 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.dauc.cz/dokument/?modul=li&cislo=38768&well=danarionline>

⁴⁶ Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

V následující tabulce můžeme vidět vývoj počtu mateřských škol, jejich tříd a dětí, které do mateřské školy v daném školním roce docházely v letech 2004–2015.

Tabulka č. 5: Počet dětí v mateřských školách v letech 2004-2015

Školní rok	Mateřské školy	Třídy v mateřských školách	Děti
2004/05	4 994	12 689	288 446
2005/06	4 834	12 409	283 950
2006/07	4 815	12 494	287 383
2007/08	4 808	12 698	293 319
2008/09	4 809	13 035	303 846
2009/10	4 826	13 452	316 671
2010/11	4 880	13 988	331 782
2011/12	4 931	14 481	345 850
2012/13	5 011	14 972	358 104
2013/14	5 085	15 390	367 352
2014/15	5 158	15 729	371 690
2015/16	5 209	15 848	372 137

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Až na výjimku v letech 2004-2007 je vývoj z hlediska počtu mateřských škol příznivý, z čehož můžeme soudit, že zájem o mateřské školy je čím dál tím větší. Tato statistika je však také závislá na počtu dětí v předškolním věku.

Toto tvrzení je také podpořeno následující statistikou, která ukazuje počet žádostí o přijetí do mateřských škol, které byly zamítnuty.

Tabulka č. 6: Zamítnuté žádosti o přijetí do MŠ v ČR v letech 2009-2015

Školní rok	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/2016
Celkový počet žádostí	346 303	371 265	395 036	417 043	427 633	422 490	413 178
Počet zamítnutých žádostí	29 632	39 483	49 186	58 939	60 281	50 800	41 041
Podíl zamítnutých žádostí v %	8,5	10,63	12,45	14,13	14,10	12,02	9,93

Zdroj: Vláda ČR, vlastní zpracování

Jak je vidět v předchozí tabulce, značný počet žádostí o přijetí do mateřské školy je každoročně zamítnut. Tato skutečnost komplikuje rodičům sladění rodinných a pracovních rolí. Ve školním roce 2013/14, kdy bylo zamítnuto celkem 14,13 % žádostí, dosáhl tento podíl svého maxima a od té doby každoročně klesá. V případě, že je žádost zamítnuta, existuje zde možnost dětských skupin, které jsou vysvětleny v následující podkapitole.

Jesle fungovaly v ČR do roku 2012 jako součást zařízení léčebně preventivní péče. Fungují podobně jako mateřské školy, ale starají se o děti ve věku od jednoho do tří let.⁴⁷ Podmínky pro fungování jeslí byly definovány v zákoně o péči o zdraví lidu, který byl však roce 2012 pozměněn. Jesle tak nadále nejsou součástí zdravotnických zařízení a momentálně fungují pouze v kompetenci jejich provozovatelů.⁴⁸ Aby rodiče měli nárok na rodičovskou dovolenou, nesmí však dítě strávit v jeslích více než 46 hodin měsíčně.⁴⁹ Tato podmínka může negativně ovlivnit nástup rodiče do zaměstnání po rodičovské dovolené.

⁴⁷ Zákon č. 20/1966 Sb. *Zákon o péči o zdraví lidu*

⁴⁸ SAJDLOVÁ, Helena. *Prohlášení ministerstva zdravotnictví o provozování jeslí jako zdravotnických zařízení* [online]. (2010) [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/prohlaseni-ministerstva-zdravotnictvi-provozovani-jesli-jako-zdravotnickych-zari_7612_1154_3.html

⁴⁹ Zákon č. 117/1995 Sb. *Zákon o státní sociální podpoře*

5.1.4.2. Dětské skupiny

Podle zákona č. 247/2014 může služby péče o dítě v dětské skupině poskytovat fyzická nebo právnická osoba, která je zapsána v evidenci poskytovatelů za splnění podmínek definovaných v tomto zákoně. Tato péče se týká dětí od 1 roku do zahájení povinné školní docházky a může být pro rodiče zpoplatněna do výše stanovené provozovatelem.

V dětské skupině nesmí být více než 24 dětí a počet pečovatелů závisí právě na tomto počtu. Péče je poskytována mimo domácnost dítěte ve skupině dalších dětí, a to v délce minimálně 6 hodin denně.⁵⁰

5.2. Švédsko

5.2.1. Mateřská a otcovská dovolená

Každá zaměstnaná žena má nárok na 14 týdnů mateřské dovolené, která by měla správně začínat 7 týdnů před předpokládaným datem porodu a pokračovat dalších 7 týdnů po něm. Žena nemá povinnost na dovolenou nastoupit, ale 2 týdny jsou pro každou zaměstnankyni ze zákona povinné. Zároveň získává právo na dovolenou z důvodu kojení novorozeného dítěte.⁵¹ V průběhu mateřské dovolené pobírá matka 80 % svého původního příjmu.⁵²

Aby se otci více zapojili do rodinného života a péče o dítě byla tak co nejvíce rovnoměrně rozdělena mezi matku a otce, existuje také speciální otcovská dovolená, která umožňuje otci nepřítomnost v práci po dobu 10 dnů po porodu dítěte.⁵³

5.2.2. Rodičovská dovolená

⁵⁰ Zákon č. 247/2014 Sb. *Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů*

⁵¹ *Parental Leave Act (1995:584)* [online]. In: . 2015 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.government.se/4ac87f/contentassets/d163a42edcea4638aa112f0f6040202b/sfs-1995584-parental-leave-act>

⁵² ADDATI, Laura, Naomi CASSIRER a Katherine GILCHRIST. *Maternity and paternity at work: law and practice across the world*. Geneva: International Labour Office, [2014]. ISBN 978-92-2-128631-8.

⁵³ MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I. In: *VÚPSV* [online]. 2015 [cit. 2018-12-04].

Podmínky rodičovské dovolené se od roku 2002 výrazně nezměnily. Její délka se ustálila na 480 dnech, přičemž každý rodič má právo na vyčerpání právě poloviny této doby. Pro každého z rodičů je však po dobu 60 dní péče o dítě na rodičovské dovolené povinná. Pokud rodič tuto dobu nevyčerpá, nárok na ni propadá a nemůže ji vyčerpat ani druhý rodič. V případě vícečetného porodu je dovolená prodloužena o dalších 180 dní. Rodičovskou dovolenou musí rodiče vyčerpat do 8 let věku dítěte a nemusí přímo navazovat na mateřskou dovolenou. Po dobu 30 dnů mohou rodiče využít tzv. double-days (viz. Kapitola 3.2.), kdy mohou o dítě pečovat společně.

Rodičovský příspěvek je po dobu prvních 390 dní vyplácen ve výši 80 % ušlé mzdy a následujících 90 dní má rodič nárok na paušální sazbu ve výši 180 SEK na den. Na tento příspěvek mají nárok pouze rodiče, kteří v předešlém roce odpracovali alespoň 240 dní. Pro nezaměstnané rodiče je výše dávky stanovena ve výši 250 SEK na den.⁵⁴

5.2.3. Další nástroje podpory rodin ve Švédsku

5.2.3.1. Vyrovnávací příspěvek v mateřství

V případě, že zaměstnání těhotné ženy je fyzicky náročné nebo by mohlo ohrozit zdraví její či dítěte a nemůže být přeřazena na jinou pozici, má žena nárok na příspěvek v těhotenství. Tato dávka může být vyplácena nejdříve 60 dní před očekávaným dnem porodu ve výši 80 % původní mzdy.

5.2.3.2. Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je poskytován automaticky rodičům dětí mladších 16 let. Výše přídatku je celkem 1250 SEK a v případě, že rodiče žijí ve společné domácnosti, je rozdělen přímým dílem mezi oba rodiče, tedy 625 SEK na jednoho rodiče.

⁵⁴ *Parental benefits in Sweden* [online]. In: . [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.oresunddirekt.dk/english/in-english/family-parenting-in-sweden/parental-benefit-in-sweden>

Pokud má rodina více než jedno dítě, je rodičům poskytována také podpora pro větší rodiny, tzv. *Large family supplement*, který je poskytován následovně:

Tabulka č. 7: Large family supplement (v SEK)

Počet dětí	Přídavek na dítě na jednoho rodiče	Large family supplement
1	625	-
2	1250	75
3	1875	365
4	2500	870
5	3125	1495
6	3750	2120

Zdroj: Försäkringskassan, vlastní zpracování

Po dosažení 16. roku dítěte již nemají rodiče na tento přídavek nárok. Výjimkou je situace, kdy dítě po dosažení této věkové hranice ještě nesplnilo povinnou školní docházku. V takovém případě je přídavek nadále poskytován.⁵⁵

5.2.3.3. Péče o nemocné dítě

V případě, že se zaměstnanec nemůže dostavit do zaměstnání z důvodu péče o své nemocné dítě nebo návštěvy doktora se svým dítětem, je mu poskytnut tzv. přechodný rodičovský příspěvek, kdy je mu ušlá mzda kompenzována ve výši 80 %. Věk nemocného dítěte musí být v rozmezí od 8 měsíců do 12 let. Tento příspěvek je možné čerpat maximálně po dobu 120 dní za rok.⁵⁶

5.2.3.4. Příspěvek na bydlení

Tento příspěvek je dávkou testovanou a je poskytován rodinám s dětmi, které nemají dostatečný příjem na to, aby pokryly všechny výdaje spojené s bydlením. Je poskytován měsíčně a jeho výše se liší podle příjmu rodiny, velikosti a složení rodiny,

⁵⁵ *Child allowance* [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.forsakringskassan.se>

⁵⁶ *Care of a sick child (VAB)* [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.forsakringskassan.se>

nákladech na bydlení a rozloze obydlí. Nezbytnou podmínkou je, že rodina platí více než 1400 SEK měsíčně za bydlení a má trvalé bydliště na příslušné adrese.⁵⁷

5.2.3.5. Shrnutí vyplácených dávek

Podporu pro rodiny s dětmi, v nemoci a dalších případech nezpůsobilosti zajišťuje Švédská správa sociálního zabezpečení (*Swedish Social Insurance Agency*). Pojištění se vztahuje na všechny osoby žijící nebo pracující ve Švédsku. Pro švédské občany je poskytnuta základní ochrana, jako například přídavek na dítě, příspěvek na bydlení (dávka testovaná) a také garance minimální sazby rodičovského příspěvku. Pracující občany chrání dávky zejména před ztrátou příjmu například z důvodu narození potomka.⁵⁸

V následující tabulce jsou shrnuty výdaje na jednotlivé dávky vyplácené rodinám s dětmi v letech 2006-2015.

Tabulka č. 8: Výdaje na dávky na podporu rodin s dětmi ve Švédsku v letech 2006-2015 (v mil. SEK)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rodičovské pojištění*	26 094	27 662	29 212	30 387	31 865	33 343	34 355	36 441	37 347	38 284
Rodičovský příspěvek	-	-	-	25 224	26 488	27 448	28 264	29 552	30 091	30 816
Přechodný rodičovský příspěvek	-	-	-	4 641	4 852	5 392	5 545	6 321	6 655	6 841
Vyrovňovací příspěvek v mateřství	-	-	-	522	525	503	546	568	601	627
Přídavek na dítě	23 611	23 516	23 389	23 364	23 731	24 140	24 281	24 723	25 220	25 764
Příspěvek na bydlení	3 598	3 377	3 223	3 372	3 493	3 342	4 432	4 533	4 958	4 940
Celkem	53 303	54 555	55 824	57 123	59 089	60 825	63 068	65 697	67 525	68 988

Zdroj: Försäkringskassan, vlastní zpracování

*Rodičovské pojištění zahrnuje rodičovský příspěvek, přechodný rodičovský příspěvek a mateřskou

⁵⁷Housing allowance for families with children [online]. In: . 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://forsakringskassan.se>

⁵⁸Social Insurance in Figures 2017. In: Försäkringskassan[online]. 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://forsakringskassan.se>

Největší podíl veřejných výdajů je poskytován na rodičovský příspěvek, který je ze všech dávek vyplácen po nejdelší dobu. Nejmenší podíl je potom vynakládán na vyrovnávací příspěvek v těhotenství. Velký podíl na výdajích má také přídavek na dítě, který je poskytován na každé dítě bez ohledu na příjmy domácností, jako je tomu v ČR.

5.2.4. Služby péče o děti

5.2.4.1. Mateřské školy

Snaha švédské vlády bojovat proti genderové nerovnosti se projevuje již v mateřských školách. Cílem je dát dětem stejnou příležitost bez ohledu na jejich pohlaví. Dále se školy zaměřují na kooperaci a socializaci dětí a na celkovou kvalitu poskytované péče. Příznačná je také snaha, aby děti trávily většinu času ve venkovním prostředí.⁵⁹

Péče o děti v mateřských školách je poskytována již od 1 roku dítěte v případě, že rodiče jsou zaměstnaní, nebo studují a o dítě v této době nemohou sami pečovat. V 6 letech může dítě začít navštěvovat předškolní třídu, která ho má připravit na jeho nástup do školy, který je od 7 let povinný. Třída v mateřské škole je složena z 15-20 dětí a nutností je přítomnost alespoň tří vyučujících.⁶⁰ Výše poplatků za mateřskou školu jsou nastaveny tak, aby byla péče dostupná pro všechny. Slabší rodiny tak nemusí platit žádné školné, rodiče, kteří mají dostatečný příjem potom platí 1382 SEK měsíčně.⁶¹

Graf č. 1: Počet dětí v předškolní péči ve Švédsku v letech 2007-2015

⁵⁹ PRESCHOOL – A PLACE TO GROW. In: *Sweden* [online]. 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>

⁶⁰ CHILD CARE IN SWEDEN. In: *Skolverket* [online]. 2000 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://minerva.union.edu/feffera/hst27B/swedish%20daycare.pdf>

⁶¹ PRESCHOOL – A PLACE TO GROW. In: *Sweden* [online]. 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>

Počet dětí, které v předškolním věku docházejí do mateřských škol a dalších podobných zařízení, ve Švédsku od roku 2007 roste. Tento vývoj není překvapivý stejně jako u ČR, protože počet dětí v institucích poskytující péči o děti je závislý na počtu narozených dětí, který každoročně mírně roste. Statistika zamítnutých žádostí o přijetí do mateřské školy ve Švédsku však není k dispozici.

5.2.4.2. Denní rodinná péče

Další formou péče o děti je denní rodinná péče. V tomto případě se o dítě stará pečovatel ve svém vlastním obydlí. Podmínky jsou v podstatě stejné jako u mateřských škol a rodiče platí za službu měsíční poplatek. Tato forma péče je většinou využívána dětmi, které z určitého důvodu potřebují být v menší skupině dětí a je více poskytována v menších městech, kde rodina žije ve větší vzdálenosti od mateřské školy.⁶²

⁶² CHILD CARE IN SWEDEN. In: *Skolverket* [online]. 2000 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://minerva.union.edu/feffera/hst27B/swedish%20daycare.pdf>

6. Komparace a základní odlišnosti rodinné politiky ČR a Švédska

Předchozí kapitola analyzovala současnou situaci rodinné politiky ve zkoumaných zemích. Na základě toho budou v této kapitole popsány základní odlišnosti mezi zmíněnými dávkami, vládní výdaje poskytované na oblast podpory rodin, úroveň služeb poskytovaných na péči o děti a příznivost pracovních podmínek.

6.1. Porovnání nástrojů rodinné politiky

Systémy rodinné politiky obou zemí se liší zejména v délce mateřské a rodičovské dovolené a ve výši náhrady mzdy. Švédská mateřská dovolená trvá 14 týdnů, česká potom dvojnásobek. Náhrada mzdy ve Švédsku je v tomto období 80 %, v ČR pouze 70 %. Švédská rodičovská dovolená trvá 480 dní, přičemž každý z rodičů má nárok právě na polovinu této doby a prvních 390 dní dostávají náhradu ve výši 80 % svého platu. Čeští rodiče si dovolenou mohou vyčerpat v době od 1 do 3 let a nezáleží, zda ji vyčerpá matka nebo otec. Částka, kterou obdrží, je pevně stanovena ve výši 220 000 Kč a je rozdělena podle doby čerpání dovolené.

Švédská vláda se snaží podporovat zejména rovnost žen a mužů, ČR však na tuto problematiku neklade tak velký důraz. Proto jsem pro porovnání v následujících dvou tabulkách shrnula podíl žen a mužů na čerpání rodičovského příspěvku.

Tabulka č. 9: Podíl žen a mužů na dnech rodičovské dovolené ve Švédsku v letech 2000-2015 (v %)

	2000	2005	2010	2015
ženy	88	80	77	74
muži	12	20	23	26

Zdroj: Försäkringskassan, vlastní zpracování

Podíl mužů čerpající dny rodičovské dovolené od roku 2000 neustále roste. Důvodem je právě snaha Švédska o podporu rovnosti a zapojení muže do výchovy dítěte.

Tabulka č. 10: Podíl žen a mužů na příjemcích rodičovského příspěvku v ČR v letech 2001-2015 (v %)

	2001	2005	2010	2015
ženy	99,21	98,57	98,4	98,16
muži	0,79	1,43	1,6	1,84

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

V ČR je podíl mužů pobírajících rodičovských příspěvek značně nižší a v roce 2015 dosahoval pouze 1,85 %. Od roku 2001 tento podíl taktéž roste.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství je poskytován v obou zkoumaných zemích, v každé ovšem platí odlišná pravidla. Švédským ženám je poskytován v případě neschopnosti výkonu fyzicky či psychicky náročné práce a náhrada mzdy činí 80 %. V ČR je poskytován ženám přeřazeným na nižší pozici z důvodu těhotenství a vyplácená částka se rovná rozdílu mezi původní mzdou a mzdou na nové pozici.

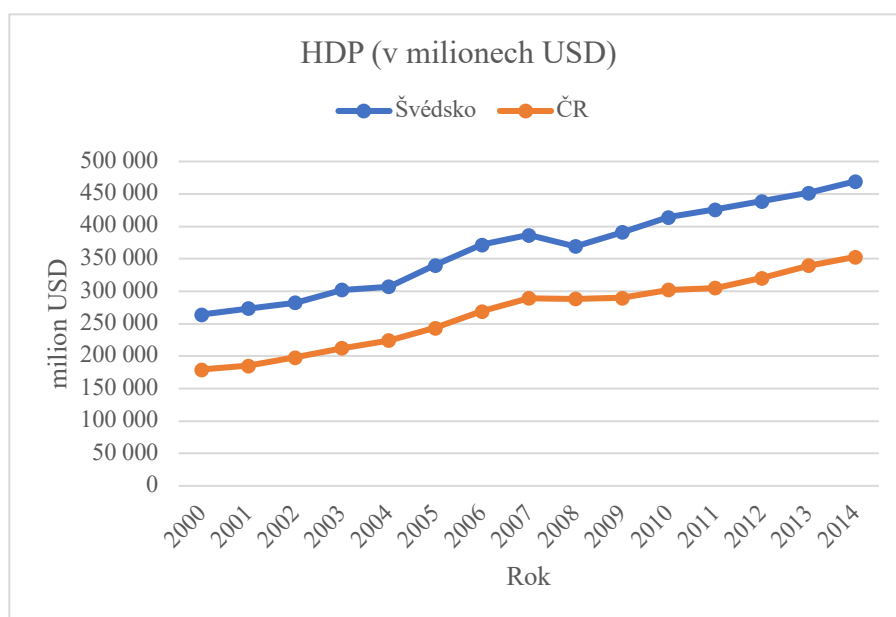
Přídavek na dítě se značně liší v obou zemích. V ČR je dávkou testovanou a vztahuje se pouze na rodiny sociálně slabší. Ve Švédsku je tato dávka poskytována na každé dítě bez ohledu na příjem rodiny.

Další odlišností je výše ošetrovního, která při péči o nemocné dítě ve Švédsku činí 80 % ušlé mzdy, v ČR je to pouze 60 %.

6.2. Vládní výdaje

Vládní výdaje na podporu rodin zahrnují tři hlavní typy podpory, kterými jsou přímé finanční transfery, služby a daňová zvýhodnění. Objem těchto výdajů je vyjádřen v % HDP, a proto jsem pro lepší pochopení nejprve připojila graf vývoje HDP v těchto letech.

Graf č. 2: HDP Švédska a ČR v letech 2000-2014

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Hrubý domácí produkt má v obou zemích většinou rostoucí trend, kromě let 2007-2009, kdy z důvodu ekonomické krize celkový výstup mírně klesal. Výše HDP je ve Švédsku dlouhodobě zhruba o třetinu větší než v ČR.

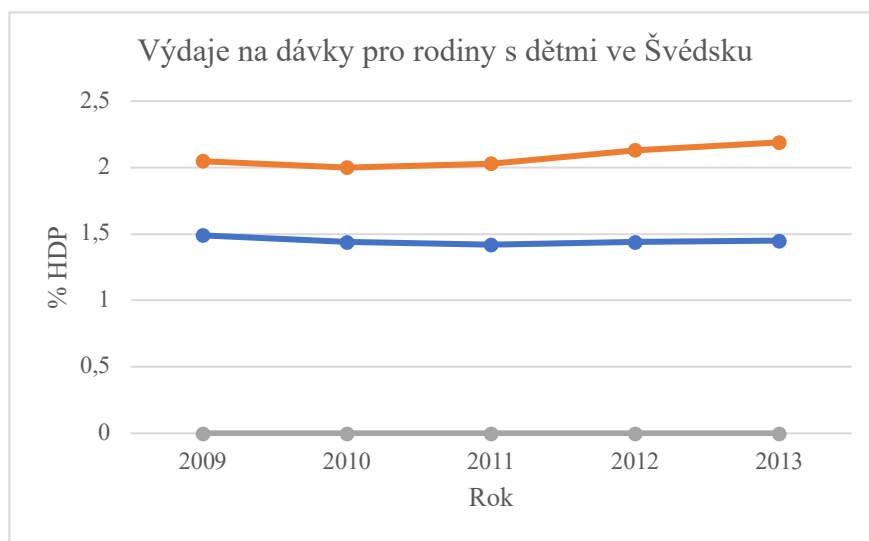
Výdaje na podporu rodin v letech 2000-2013 vyjádřené podílem HDP jsem z důvodu nedostupnosti dat o úlevách na daních v letech 2000-2008 rozdělila do tabulky a dvou grafů.

Tabulka č. 11: Výdaje na podporu rodin v letech 2000-2009 (v % HDP)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Švédsko	Finanční transfery	1,42	1,48	1,47	1,47	1,45	1,43	1,46	1,42	1,41
	Služby	1,39	1,46	1,62	1,68	1,68	1,72	1,78	1,78	1,91
	Úlevy na daních	..	0	..	0	..	0	..	0	..
	Celkem	..	2,94	..	3,14	..	3,15	..	3,2	..
ČR	Finanční transfery	1,33	1,25	1,27	1,17	1,24	1,53	1,49	1,79	1,82
	Služby	0,44	0,46	0,49	0,51	0,5	0,52	0,52	0,46	0,48
	Úlevy na daních	0	0,4	..	0,38	..	0,41	..	0,44	..
	Celkem	1,77	2,11	..	2,06	..	2,47	..	2,69	..

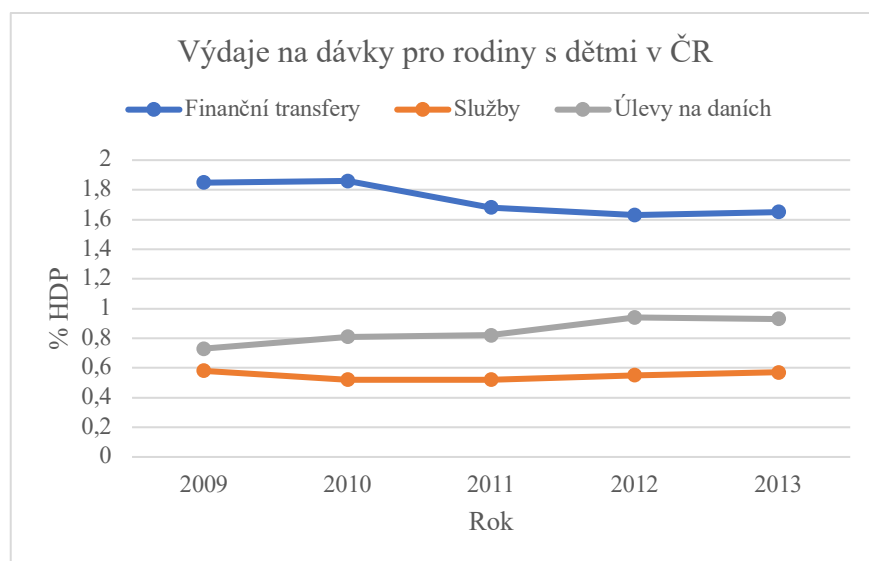
Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Graf č. 3: Výdaje na dávky pro rodiny s dětmi ve Švédsku v letech 2009-2013

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Graf č. 4: Výdaje na dávky pro rodiny s dětmi v ČR v letech 2009-2013

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Výdaje zmíněné v předchozí tabulce a grafech zahrnují pouze dávky rodinám, ne však finanční podporu poskytovanou například v oblasti zdravotnictví nebo bydlení.

Data o daňových zvýhodněních v některých letech nejsou dostupná. I bez těchto dat je však patrné, že vládní výdaje v obou zemích mají od roku 2000 rostoucí charakter až na menší výkyvy mezi některými roky. Tyto výkyvy mohou být následkem politických změn v dané zemi a odlišného čerpání státního rozpočtu. Můžeme také pozorovat rozdíl

v objemu výdajů, protože Švédsko na podporu rodin vynakládá větší procento HDP. Například v roce 2013 činily výdaje Švédska celkem 3,64 % HDP, přičemž v ČR tomu bylo 3,14 % HDP.

Švédsko neposkytuje rodinám s dětmi žádné úlevy na daních, na rozdíl od ČR, kde tyto úlevy v roce 2013 tvořily téměř 1 % HDP, a tedy skoro jednu třetinu celkového objemu těchto výdajů. Největší podíl podpory poskytovaný v ČR tvoří přímé finanční transfery – celkem 1,65 % HDP. Ve Švédsku jsou to služby, které tvoří celkem 2,19 % HDP k roku 2013.

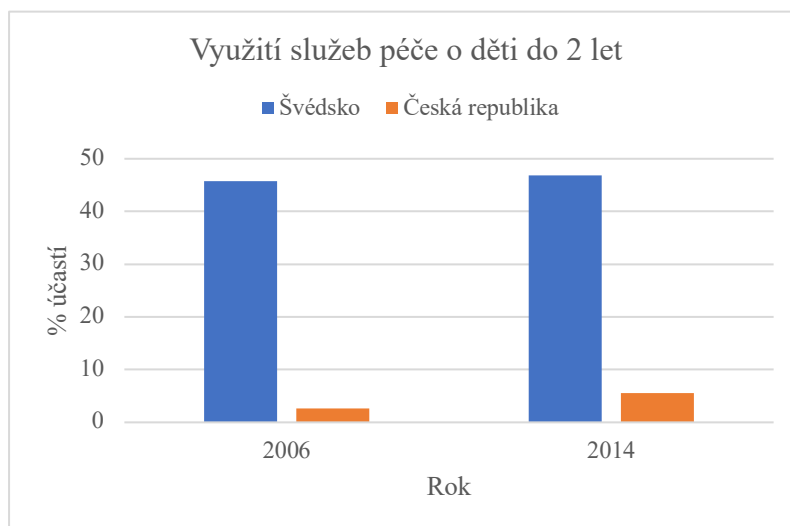
Vládní výdaje na mateřskou a rodičovskou dovolenou v roce 2013 ve Švédsku činily 28 093,6 USD, v ČR to bylo 23 086,3 USD. Pokud tato data srovnáme například s průměrem zemí OECD, který činí 12 316 USD, zjistíme, že obě tyto země jsou vysoce nad průměrem a oproti ostatním členským zemím poskytují relativně vysokou pomoc rodinám s dětmi.⁶³

⁶³ *Public spending on family benefits* [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>

6.3. Využívání služeb péče o děti

Čím širší a kvalitnější je nabídka služeb péče o děti, tím jednodušší je pro rodiče sladit rodinný a pracovní život. V následujícím grafu jsem proto znázornila, jak byly služby péče o děti do dvou let využívány v ČR a Švédsku v roce 2006 a 2014.

Graf č. 5: Využití služeb péče o děti do dvou let ve Švédsku a ČR v roce 2006 a 2014

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Ve Švédsku tuto péči využívalo v roce 2006 celkem 45,7 % dětí v této věkové kategorii. V ČR to bylo pouhých 2,6 %, což je zároveň nejmenší podíl ze všech zemí OECD. Využívání této péče ve Švédsku se mírně zvýšilo i v následujících letech. V ČR se procento dětí taktéž mírně zvýšilo, konkrétně o tři procentní body.

Péče o děti v mateřských školách a dalších zařízeních je ve Švédsku poskytována již od 1 roku dítěte. V ČR tato možnost existuje také, ale v případě, že dítě tráví v jeslích více než 46 hodin měsíčně, rodiče přijdou o rodičovský příspěvek. Do mateřské školy jsou přijímány děti od 3 let a jen výjimečně od 2 let. Jak bylo ale již zmíněno v tabulce č. 4, velké procento žádostí o přijetí dětí do mateřských škol je zamítnuto, a tudíž dvouleté děti nemají velkou šanci na přijetí. Právě tyto podmínky mohou být determinantem předchozí nepříznivé statistiky, které rodičům komplikují návrat do profesního života.

Dalším důvodem tak nízkého procenta využívání péče o děti ve věku do 2 let mohou být výdaje, které rodina musí na tuto péči vynaložit. Pro příklad jsem použila data OECD, která ukazují průměrné výdaje rodiny se dvěma dětmi ve věku 2 a 3 roky, které denně navštěvují zařízení poskytující péči o děti. Statistika ukazuje, že švédský rodič vynaloží na služby péče o děti 7,3 % svého příjmu, přičemž český rodič celkem 17,1 %.

Tato data jsou z roku 2015, kdy průměrná švédská mzda činila 31 400 SEK⁶⁴ (v přepočtu necelých 80 000 Kč). V ČR tehdy dosahovala průměrná mzda 26 467 Kč⁶⁵, takže můžeme pozorovat značný nepoměr. Musíme však vzít v úvahu také odlišnou cenovou hladinu v obou zemích.

Statistika dětí ve věku 3-5 let, které denně využívají instituce poskytující péči o děti, je na tom již o poznání lépe. V roce 2014 tuto péči využívalo celkem 80,5 % českých dětí, což je však stále o něco nižší podíl než ve Švédsku, kde dosahoval 94,3 %.

6.4. Možnost pracovat z domova

Jedním z příznivých kroků pro rodiče ze strany zaměstnavatele může být poskytnutí možnosti práce z domova – tzv. *home office*, pokud je to samozřejmě z hlediska typu zaměstnání možné. Taková možnost poskytuje rodiči větší flexibilitu, a nemusí například trávit zbytečný čas na cestě do práce a zpět a velmi napomáhá v problému sladění pracovních a rodinných rolí. Tato forma pracovního úvazku může mít pozitivní dopady také na produktivitu zaměstnanců, kteří si sami mohou vybrat, jaké prostředí je pro jejich práci nejvhodnější. Nemusí tedy pracovat pouze z domova, ale mohou využít například kavárny apod. Záleží však na každém zaměstnanci, zda mu tato možnost vyhovuje či nikoliv.

V českém zákoníku práce je možnost pracovat z domova jen okrajově zmíněna v § 317, který pouze stanovuje nemožnost náhrady mzdy nebo poskytnutí náhradního volna v případě práce přesčas. Na zaměstnance, který pracuje z domova, se nevztahuje úprava rozvržení pracovní doby.⁶⁶

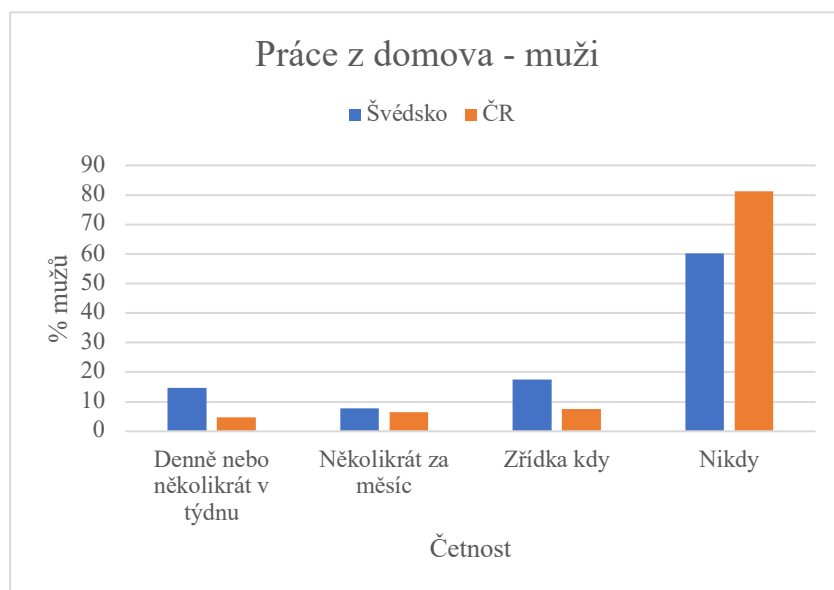
Pro komparaci využívání práce z domova v ČR a Švédsku jsem použila statistiku OECD z roku 2015, která ukazuje, v jaké míře byla tato možnost využívána. Data v následujících dvou grafech jsou rozdělena podle pohlaví zaměstnanců.

⁶⁴ *Average monthly salary in Sweden in 2015, by county (in SEK)* [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/740104/average-monthly-salary-in-sweden-by-county/>

⁶⁵ Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2015. In: ČSÚ [online]. 2016 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2015>

⁶⁶ Zákoník práce, 262/2006 Sb.

Graf č. 6: Práce z domova ve Švédsku a v ČR v roce 2015 – muži (v %)

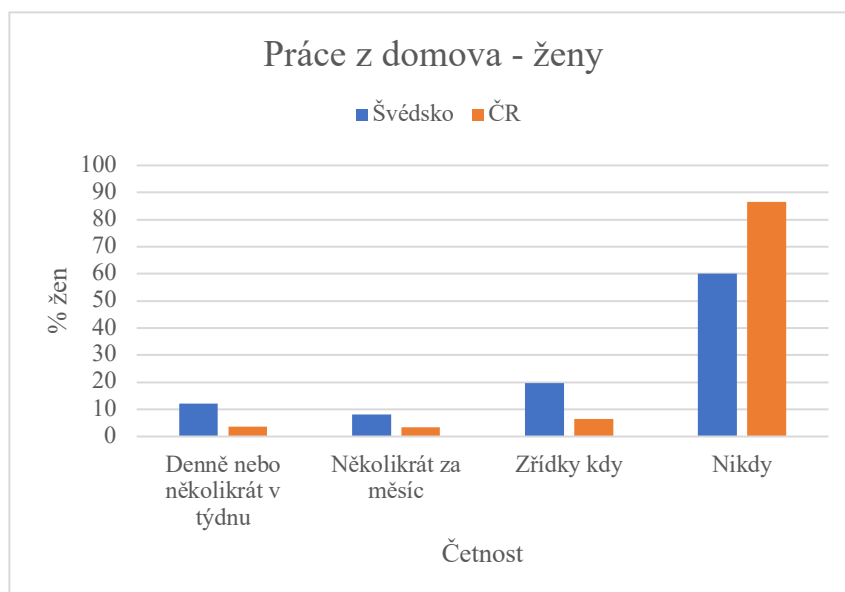

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Podíl švédských mužů, kteří v roce 2015 nikdy nepracovali z domova, je 60,1 % ve srovnání s ČR, kde tento podíl dosahuje 81,3 %. Nemůžeme však definovat, jaké procento těchto mužů jsou otcové, kterým využití práce z domova pomohlo při sladění rodinného a profesního života.

Následující graf ukazuje tutéž statistiku týkající se žen ve stejném roce.

Graf č. 7: Práce z domova ve Švédsku a v ČR v roce 2015 – ženy (v %)

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Jak můžeme vidět, výsledky jsou velice podobné předchozímu grafu. Podíl švédských žen, které z domova nikdy nepracovaly je stejný jako u mužů, což může také reflektovat úspěšnou snahu Švédska zabránit nerovnosti mezi pohlavími. Podíl českých žen je o více než pět procentních bodů vyšší než podíl mužů.

V porovnání s ostatními zeměmi OECD je Švédsko mírně nad průměrem, ČR naopak pod průměrem. Příznivé pracovní podmínky, a tedy právě možnost práce z domova, mohou rodičům při péči o děti velmi napomoci.

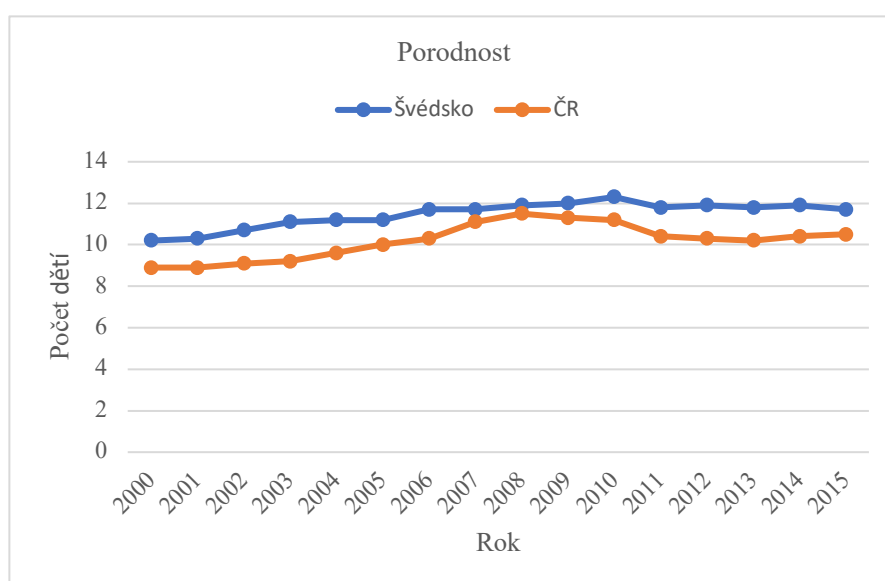
7. Vliv na vybrané demografické ukazatele

Všechny ukazatele porovnávané v předchozí kapitole mohou mít vliv na demografický vývoj obyvatelstva. V této kapitole se pokusím zhodnotit, do jaké míry ovlivňuje mateřská a rodičovská dovolená porodnost a plodnost ve zkoumaných zemích.

7.1. Porodnost

Rozhodování partnerů a manželů, zda založit nebo rozšířit rodinu, může být ovlivňováno různými faktory. Systém mateřské a rodičovské dovolené a další benefity rodinné politiky jsou jistě jedním z nich. Prvním demografickým ukazatelem, na kterém budu sledovat jejich vliv je proto porodnost. Pro vyjádření porodnosti jsem využila hrubou míru porodnosti, která ukazuje počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel v letech 2000-2015.

Graf č. 8: Porodnost ve Švédsku a ČR v letech 2000-2015 (na 1000 obyvatel)

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

V roce 2002 byla rodičovská dovolená ve Švédsku prodloužená na současnou délku 480 dní. Můžeme si všimnout, že porodnost v této době sice mírně vzrostla, tento růst však začal již na začátku nového tisíciletí. V roce 2008 byl zaveden Gender Equality Bonus a double days. Opět následoval mírný růst porodnosti, která však v roce 2010 dosáhla maxima na úrovni 12,3 dětí na 1000 obyvatel. V ČR byla porodnost na vrcholu v roce 2008, kdy dosahovala 11,5 dětí na 1000 obyvatel a poté začala klesat. Výraznější

růst počtu narozených dětí v letech 2004-2008 můžeme připisovat tzv. populační vlně, kdy se porodnost zvýšila díky silnému ročníku 70. let. Za jednu z příčin výraznějšího poklesu v roce 2011 můžeme považovat slabší ročníky, které následovaly, a proto se nerodilo tolik dětí.⁶⁷ Vliv na klesající porodnost mohla mít také nejistota v období tehdejší ekonomické krize.

Pokles porodnosti však může souviset také se systémem rodinné politiky. Porodnost je ve Švédsku dlouhodobě vyšší než v ČR, pouze v jednom roce se ČR přiblížila švédské hodnotě. České matky mají možnost trávit delší dobu na mateřské dovolené a současně i na dovolené rodičovské (nejdéle však tři roky). Proto se dá předpokládat, že české matky budou těchto výhod využívat více, čerpat dovolenou déle a porodnost proto bude vyšší. Nezáleží ale pouze na délce dovolené, ale zejména na výši finančních prostředků v tomto období, které je pro rodiče velice finančně náročné. Švédským rodičům je v období mateřství a rodičovství po většinu času poskytována náhrada ve výši 80 % platu kromě posledních 90 dní rodičovské dovolené. V ČR v době rodičovské dovolené rodič pobírá pevně stanovenou částku rozloženou na dobu, kterou na dovolené stráví. Tato částka však dosáhne na nejvýš 11 500 Kč měsíčně⁶⁸, což je zhruba 45 % průměrné mzdy v roce 2015.

Myslím si, že zvolené období je však moc krátké na analyzování vlivu rodinné politiky na porodnost a pro důkladnější analýzu by bylo lepší zvolit období již od 70. let minulého století, kdy se začal rozvíjet švédský stát blahobytu.

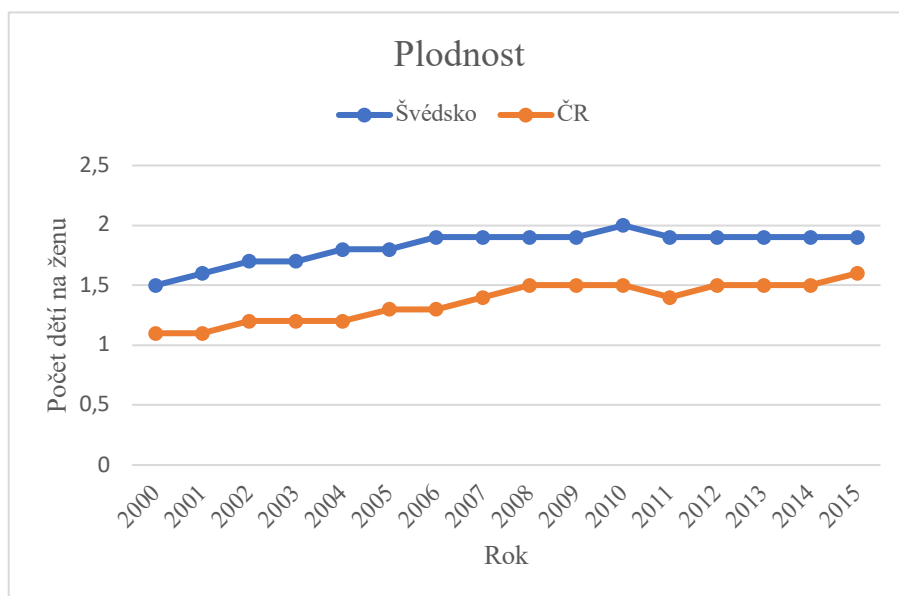
⁶⁷ Demografický vývoj. In: ČSÚ [online]. 2010 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20543255/demograficky+vyvoj.pdf/d4b07b64-6878-4e2c-99f3-b13ebf2b2164?version=1.0>

⁶⁸ Zákon o státní sociální podpoře, 117/1995 Sb.

7.2. Plodnost

Počet narozených dětí na ženu v reprodukčním věku (15-49 let) vyjadřuje ukazatel plodnosti a jeho vývoj ve zkoumaném období je zobrazen v následujícím grafu.

Graf č. 9: Plodnost Švédska a ČR v letech 2000-2015 (počet dětí na ženu)

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

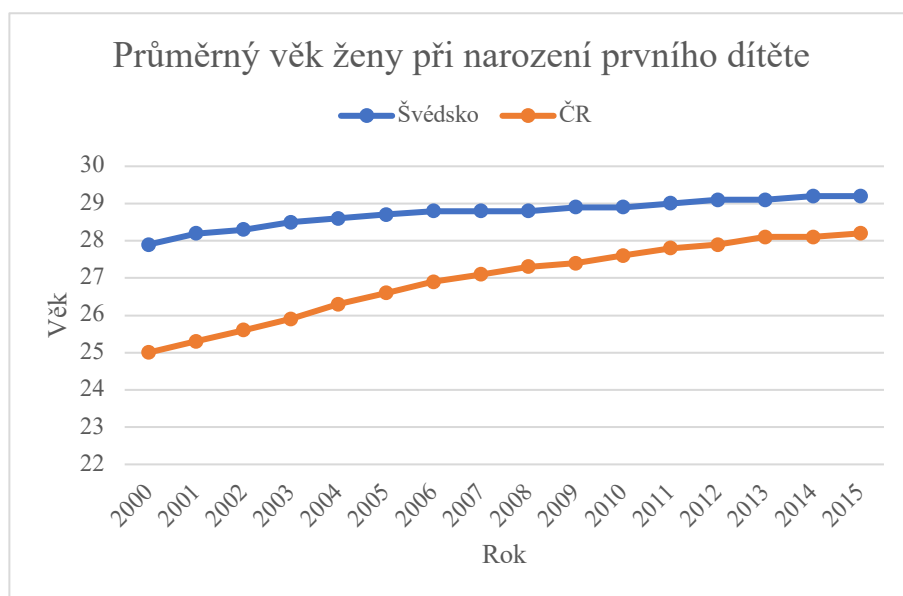
Plodnost v letech 2000-2015 má podobný charakter jako porodnost. V letech 2000-2001 byla situace velmi kritická, jelikož plodnost v ČR dosahovala pouhých 1,10 dítěte na ženu. Taková situace by mohla mít nepříznivé důsledky v podobě demografických problémů, kdy přibývá starších lidí, a nově narozených naopak ubývá. Stabilní reprodukci obyvatelstva obecně zajišťuje hodnota 2,1 dítěte na ženu, které nedosahuje ani jedna ze zkoumaných zemí, a to ani v jednom roce z pozorovaného období.

Můžeme ale sledovat postupné zlepšování situace, kdy v posledních letech dochází buď k mírnému růstu nebo alespoň ke stagnaci plodnosti v obou zemích. Švédská míra fertility je stejně jako míra porodnosti dlouhodobě vyšší než v ČR, což může mimo jiné značit příznivější podmínky pro rodiny s dětmi.

Jednou z hlavních příčin nízké plodnosti a porodnosti je odkládání manželství, tvorby rodiny a pokles velikosti rodin. Tato skutečnost je jistě spojena s rodinnými politikami v obou zemích, ale nemusí to být hlavní determinant tohoto vývoje. I přesto si myslím, že je důležitá snaha jednotlivých zemí o stále větší podporu rodin.

Nízká plodnost i porodnost jsou podle mého názoru více spojeny s trendy dnešní doby, kdy se lidé snaží více soustředit na studium a svou profesní kariéru. Zakládání rodiny a výchova dětí je tak odkládána na pozdější dobu. To potvrzuje také následující graf, který ukazuje vývoj věku žen při narození prvního dítěte.

Graf č. 10: Průměrný věk ženy při narození prvního dítěte ve Švédsku a ČR v letech 2000-2015

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Průměrný věk prvorodiček je ve Švédsku dlouhodobě vyšší než v ČR. Můžeme si také všimnout vyššího tempa růstu průměrného věku prvorodiček v ČR na začátku dekády. Od roku 2000 se jejich věk zvýšil z 25 let na 28,2 let v roce 2015. Z grafu je tedy patrné, že početí je odkládáno stále na pozdější dobu.

Z ukazatelů zobrazených v této kapitole můžeme vidět, že demografická situace Švédska má lehce pozitivnější vývoj než v ČR. Hrubá míra porodnosti i míra plodnosti je v této zemi vyšší, což může mimo jiné reflektovat právě lepší podporu rodin s dětmi. Přestože je doba rodičovské dovolené ve Švédsku kratší, myslím si, že celkový systém podpory je mnohem propracovanější a kvalitnější. Rodinám je poskytována vyšší náhrada mzdy v tomto období a důraz je kladen zejména na poskytování kvalitních služeb péče o děti, který umožňuje rodičům navrátit se v co nejbližší době do pracovního prostředí a soustředit se tak na další kariérní rozvoj. Dle mého názoru je právě z tohoto důvodu porodnost i plodnost ve Švédsku vyšší. Přímý vliv mateřské a rodičovské dovolené na porodnost a plodnost se však nepodařilo prokázat.

Závěr

Současná společnost se již dlouhodobě potýká s velice nízkou porodností. Tento demografický problém by neměl být přehlížen, protože může mít značně nepříznivé následky pro budoucí generace. Měly bychom se tedy snažit najít určitá opatření, díky kterým by mohlo dojít k růstu porodnosti. Právě mateřská a rodičovská dovolená poskytovaná v jednotlivých zemích může mít tyto pozitivní účinky na porodnost, a proto považuji toto téma za aktuální a velice významné. Porodnost ve Švédsku je dlouhodobě mírně vyšší než v ČR. Proto jsem se rozhodla porovnat systémy rodinné politiky v obou zemích a vyslovit doporučení pro zlepšení situace v ČR, která by mohla vést právě ke zvýšení porodnosti a stabilnímu demografickému vývoji. Přínos pro mě jako autorku práce měla samotná analýza, kdy jsem měla příležitost dozvědět se více o švédském modelu rodinné politiky a subjektivně zhodnotit situaci švédských rodin.

V teoretické části práce byly pro správné pochopení vysvětleny použité pojmy a vztah mezi rodinou a státem, který provádí určitou rodinnou politiku. Rodina je prvním společenstvím, do kterého se dítě dostává a má významný vliv na jeho budoucí vývoj a rozhodování. Rodinná politika zahrnuje různé druhy podpory rodin a může ovlivňovat rozhodování jednotlivců, zda založit rodinu nebo se raději věnovat studiu a profesní kariéře a rodinný život tak odložit na později. V další kapitole teoretické části byl objasněn odlišný vývoj rodinné politiky v obou zemích od 90. let. Švédský stát blahobytu se začal rozvíjet již od 70. let, přičemž ČR byla v této době součástí socialistického bloku a podobný rozvoj byl možný právě až od 90. let minulého století. V této době se začal formovat samostatný demokratický stát a s ním i nová rodinná politika. Právě z toho důvodu je švédský model rodinné politiky kvalitnější a lépe propracovaný. Již z tohoto vývoje je patrná švédská snaha o rovnost mezi muži a ženami, která přetrvává dodnes, jak můžeme pozorovat například v nastavení rodičovské dovolené. Protože jsou obě země součástí Evropské unie, vztahují se na ně kromě standardů Mezinárodní organizace práce také evropské směrnice upravující délku mateřské a rodičovské dovolené.

Praktická část navazuje na vývoj rodinné politiky ve Švédsku a ČR v 90. letech. Analýza a následná komparace systémů se tedy zabývá zejména lety 2000-2015. Srovnání mateřské a rodičovské dovolené a dalších dávek podporujících rodiny v obou zemích vychází z předchozí analýzy obou systémů.

Hlavními sledovanými dávkami byla peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. Následně byly popsány i další dávky na podporu rodin a poskytované služby

péče o děti. Největší část praktické práce potom tvoří právě komparace systémů, jejímž cílem bylo odhalení základních odlišností v ČR a Švédsku a vyslovení závěrů a doporučení pro ČR.

Ze srovnání rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku obou zemí vyplývá, že Švédský systém je lépe promyšlený a snaží se více zapojit otce do rodinného života a výchovy dítěte. Švédská rodičovská dovolená trvá maximálně 480 dní a může být rovnoměrně rozdělena mezi oba rodiče. Tato podmínka není nezbytně nutná, platí však, že oba rodiče musí vyčerpat alespoň 60 dní z celkové délky dovolené. V opačném případě nemohou být tyto dny vyčerpány ani druhým rodičem. Měsíční náhrada mzdy je po 390 dní stanovena ve výši 80 %. Systém v ČR je dosti odlišný. Rodič si může zvolit délku dovolené v rozsahu 2-4 let. Po tuto dobu pobírá pevně stanovený rodičovský příspěvek, který činí 220 000 Kč na dítě. Tato částka je rozložena právě podle délky rodičovské dovolené a je taktéž vyplácena měsíčně. Na rodičovskou dovolenou může nastoupit i otec dítěte. Statistika však ukázala, že v roce 2015 se ve Švédsku na pobírání rodičovského příspěvku podílelo celkem 26 % mužů, v ČR pouze 1,84 %. Myslím si tedy, že snaha Švédska o větší rovnost mezi partnery je vcelku úspěšná. Rovnoměrné rozdělení rodičovské dovolené může rodičům umožnit jednodušší návrat do zaměstnání, stejně tak jako kratší rodičovská dovolená. Rodičovský příspěvek vyplácený v ČR může činit maximálně 11 500 Kč měsíčně. Dle mého názoru je příspěvek velmi nízký a nemůže pokrýt veškeré náklady rodiny zvýšené o náklady na výchovu dítěte. Zejména pak v případech, kdy se o dítě stará pouze jeden rodič.

V další části práce byly porovnávány výdaje na podporu rodin obou států. Tyto výdaje mají od roku 2000 po většinou rostoucí charakter. Švédsko však vynakládá na podporu rodin větší procento HDP. Tato podpora je realizována buď prostřednictvím přímých transferů, služeb nebo úlev na daních. Velkou odlišností je rozdílný podíl vládních výdajů právě na těchto třech typech podpory v obou zemích. Hlavní složku podpory českých rodin tvoří přímé finanční transfery, ve Švédsku jsou to služby. Úlevy na daních tvoří významnou část vládních výdajů ČR, přičemž Švédsko tyto úlevy vůbec neposkytuje.

Služby péče o děti jsou ve Švédsku poskytovány již dětem od 1 roku. V ČR jsou děti přijímány do mateřských škol z pravidla od 3 let, výjimečně od 2 let. Jak je ale v práci zmíněno, každoročně je velká část žádostí o přijetí dítěte do mateřské školy zamítnuta, což může dle mého názoru negativně ovlivňovat návrat rodičů do zaměstnání. Pro mladší děti existuje v ČR možnost péče v jeslích. Rodič, který však svěří své dítě do jeslí,

přichází o rodičovský příspěvek v případě, že dítě v jeslích tráví více než 46 hodin měsíčně. Tato podmínka může rodičům opět zkomplikovat sladění pracovního a rodinného života. Nedostatečnou dostupnost služeb péče o děti reflektuje také graf č. 5, ve kterém je zobrazen podíl českých a švédských dětí do 2 let, které navštěvují některou z institucí péče o děti. Výsledky ukazují, že je to celkem 46,9 % švédských dětí a pouze 5,6 % českých dětí.

Dalším zkoumaným ukazatelem, který může podporovat rodiny s dětmi a umožnit rodičům jednodušší sladění pracovních a rodičovských rolí, byla možnost pracovat z domova. Tato možnost logicky nemusí vyhovovat každému zaměstnanci a nemůže být poskytována na každé pracovní pozici. Myslím si však, že je dobré poskytnout rodičům tuto možnost volby. Rodič nemusí trávit například zbytečný čas na cestě do práce a může si lépe zorganizovat práci i pečování o dítě. Jak ale výzkum ukázal, ani v jedné ze zkoumaných zemí nedochází k častému využívání práce z domova. Většina zaměstnanců pracovala přímo ze zaměstnání a tzv. home office nikdy nevyužili. Podíl švédských zaměstnanců na práci z domova je však vyšší než v ČR.

Závěrečná kapitola praktické části se zabývá vlivem mateřské a rodičovské dovolené na porodnost a plodnost v ČR a Švédsku. Oba tyto demografické ukazatele jsou v posledních letech velice nízké, což může znamenat významný problém v budoucím vývoji obyvatelstva.

Cílem práce bylo analyzovat rodinnou politiku ve zkoumaných zemích, odhalit základní odlišnosti obou systémů a zjistit jejich vliv na porodnost a plodnost. Hlavní důraz byl kladen na mateřskou a rodičovskou dovolenou a příspěvky s nimi spojené. Následně byly analyzovány a porovnány také další nástroje podporující rodiny, péče o děti v předškolním věku a výdaje na oblast rodinné politiky v obou zemích. Myslím si, že se mi podařilo zanalyzovat a porovnat rodinnou politiku ve Švédsku a ČR a cíl práce byl tak splněn. Ne všechna data jsou ale dostupná z celého sledovaného období, a relevantnost závěrů je tak snížena, protože se některá data týkají pouze části tohoto období. Vliv rodinné politiky na porodnost a plodnost se nepodařilo ani potvrdit ani vyvrátit. Míra obou ukazatelů je sice ve Švédsku mírně vyšší než v ČR, přesto není vliv jednoznačný. Trendem dnešní doby je odkládání rodinného života na pozdější dobu a ve většině případů má přednost studium a kariéra. I přesto si však myslím, že kdyby se např. rodinná politika v ČR inspirovala švédským modelem, mohla by mít pozitivní dopady na porodnost a plodnost.

České republice bych pro zvýšení porodnosti doporučila zejména rozšířit síť služeb péče o děti v předškolním věku, která je dle mého názoru nedostatečná. Značná část žádostí o přijetí dítěte do mateřské školy je zamítnuta. Této situaci by se ČR měla vyvarovat, protože může mít negativní dopad na sladování pracovního a rodinného života rodičů.

Dále bych se zaměřila na rodičovský příspěvek, který může být v ČR sice poskytován po delší dobu než ve Švédsku, ale ani zdaleka nepokryje všechny náklady spojené s výchovou dítěte. Myslím si, že Švédsko může být pro ČR dobrým vzorem právě co se týče rodičovského příspěvku a podpory rovnosti žen a mužů. Osobně považuji kratší rodičovskou dovolenou s vyšším rodičovským příspěvkem za lepší variantu, která také zjednoduší návrat do pracovního života.

Podpořit růst porodnosti může také poskytování možnosti práce z domova pro rodiče s dětmi. Toto opatření však nezáleží pouze na vládních rozhodnutích, ale také na samotných zaměstnavatelích.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Přídavek na dítě v ČR	19
Tabulka č. 2: Základní dávky sociálního systému pro rodiny s dětmi v ČR	20
Tabulka č. 3: Vývoj dávek nemocenského pojištění podporující rodiny s dětmi v ČR v letech 2006-2015 (v tis. Kč)	20
Tabulka č. 4: Vývoj dávek státní sociální podpory pro rodiny s dětmi v letech 2006-2015 (v tis. Kč)	21
Tabulka č. 5: Počet dětí v mateřských školách v letech 2004-2015	23
Tabulka č. 6: Zamítnuté žádosti o přijetí do MŠ v ČR v letech 2009-2015	24
Tabulka č. 7: Large family supplement (v SEK)	27
Tabulka č. 8: Výdaje na dávky na podporu rodin s dětmi ve Švédsku v letech 2006-2015 (v mil. SEK)	28
Tabulka č. 9: Podíl žen a mužů na dnech rodičovské dovolené ve Švédsku v letech 2000-2015 (v %)	31
Tabulka č. 10: Podíl žen a mužů na příjemcích rodičovského příspěvku v ČR v letech 2001-2015 (v %)	32
Tabulka č. 11: Výdaje na podporu rodin v letech 2000-2009 (v % HDP)	33
Graf č. 1: Počet dětí v předškolní péči ve Švédsku v letech 2007-2015	29
Graf č. 2: HDP Švédska a ČR v letech 2000-2014	33
Graf č. 3: Výdaje na dávky pro rodiny s dětmi ve Švédsku v letech 2009-2013	34
Graf č. 4: Výdaje na dávky pro rodiny s dětmi v ČR v letech 2009-2013	34
Graf č. 5: Využití služeb péče o děti do dvou let ve Švédsku a ČR v roce 2006 a 2014	36
Graf č. 6: Práce z domova ve Švédsku a v ČR v roce 2015 – muži (v %)	38
Graf č. 7: Práce z domova ve Švédsku a v ČR v roce 2015 – ženy (v %)	38
Graf č. 8: Porodnost ve Švédsku a ČR v letech 2000-2015 (na 1000 obyvatel)	40
Graf č. 9: Plodnost Švédska a ČR v letech 2000-2015 (počet dětí na ženu)	42
Graf č. 10: Průměrný věk ženy při narození prvního dítěte ve Švédsku a ČR v letech 2000-2015	43

Použitá literatura

ADDATI, Laura, Naomi CASSIRER a Katherine GILCHRIST. *Maternity and paternity at work: law and practice across the world*. Geneva: International Labour Office, [2014]. ISBN 978-92-2-128631-8.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2.

MORGAN, Patricia M. *Family policy, family changes: Sweden, Italy and Britain compared*. London: Institute for the Study of Civil Society, 2006. xii, 148 s. ISBN 1-903386-43-8.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8.

Peněžitá pomoc v mateřství: Rodičovský příspěvek. Praha: Úřad práce ČR, 2014. ISBN 978-80-87039-37-3.

TOUŠEK, Václav, Josef KUNC a Jiří VYSTOUPIL. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4.

Internetové zdroje

Average monthly salary in Sweden in 2015, by county (in SEK) [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/740104/average-monthly-salary-in-sweden-by-county/>

C003-Maternity Protection Convention, 1919, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C003

C103-Maternity Protection Convention, 1953, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C103

C183-Maternity Protection Convention, 2000, Dostupné z: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C183

Care of a sick child (VAB) [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.forsakringskassan.se>

Child allowance [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.forsakringskassan.se>

Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče. In: ČSÚ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/34280637/19002916k2.pdf/f760f7fa-e8e7-428d-979e-1d9f9df673c9?version=1.0>

Demografický vývoj. In: ČSÚ [online]. 2010 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20543255/demograficky+vyvoj.pdf/d4b07b64-6878-4e2c-99f3-b13ebf2b2164?version=1.0>

Federální shromáždění ČSSR 1986–1990 [online]. In: . 1990 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0481_00.htm

FERRARINI, Tommy a Ann-Zofie DUVANDER. *Swedish Family Policy controversial reform of a success story* [online]. In: 2009 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/stockholm/06527.pdf>

Finanční podpora rodiny ze strany státu [online]. 2010 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/financni-podpora-rodiny-ze-strany-stat-7721.html>

Housing allowance for families with children [online]. In: . 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://forsakringskassan.se>

How the ILO works. *International Labour Organization* [online]. 2018 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm>

Key characteristics of parental leave systems [online]. 2017, [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: https://www.oecd.org/els/soc/PF2_1_Parental_leave_systems.pdf

Komplexní řešení vývoje dětí: Rodiče a rodina v životě dítěte [online]. In: . 2011 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/11965/Uhlikova.ppt>

KOŘÍNEK, Miloš. *Daňové zvýhodnění na děti - daňový bonus* [online]. In: . 2011 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.dauc.cz/dokument/?modul=li&cislo=38768&well=danarionline>

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I. In: *VÚPSV* [online]. 2003 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/rodpolI.pdf>

Ministryně Maláčová navrhuje výrazné zvýšení rodičovského příspěvku [online]. 2018, , 1 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34311/TZ_-_Ministryne_Malacova_navrhuje_vyrazne_zvyseni_rodicovskeho_prispevku.pdf

Nemocenské pojištění. In: ČSÚ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/34280637/19002916k2.pdf/f760f7fa-e8e7-428d-979e-1d9f9df673c9?version=1.0>

Parental Leave Act (1995:584) [online]. In: . 2015 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.government.se/4ac87f/contentassets/d163a42edcea4638aa112f0f6040202b/sfs-1995584-parental-leave-act>

Parental benefits in Sweden [online]. In: . [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.oresunddirekt.dk/english/in-english/family-parenting-in-sweden/parental-benefit-in-sweden>

Parental leave entitlements: Historical perspective (around 1870-2014) [online]. In: . s. 22-23 [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Family/Work-Family-Balance/parental-leave-entitlements-historical-perspective/fileBinary/parental-leave-entitlements-historical-perspective.pdf>

PRESCHOOL – A PLACE TO GROW. In: *Sweden* [online]. 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://sweden.se/society/play-is-key-in-preschool/>

¹ CHILD CARE IN SWEDEN. In: *Skolverket* [online]. 2000 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <http://minerva.union.edu/feffera/hst27B/swedish%20daycare.pdf>

Public spending on family benefits [online]. In: . 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>

Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2015. In: ČSÚ [online]. 2016 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2015>

Rodičovský příspěvek. In: ČSSZ [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/2014-10-rodicovsky-prispevek.htm>

Rodičovský příspěvek. In: *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

Rodinná politika na úrovni krajů a obcí [online]. Praha, 2008, [cit. 2018-11-04]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

SAJDLOVÁ, Helena. *Prohlášení ministerstva zdravotnictví o provozování jesli jako zdravotnických zařízení* [online]. (2010) [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/prohlaseni-ministerstva-zdravotnictvi-provozovani-jesli-jako-zdravotnickych-zari_7612_1154_3.html

Social Insurance in Figures 2017. In: *Försäkringskassan* [online]. 2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://forsakringskassan.se>

SMĚRNICE RADY 92/85/EHS: *o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň*

SMĚRNICE RADY 96/34/ES: *o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS*. 1996.

SMĚRNICE RADY 2010/18/EU: *o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP a EKOS*. 2010.

Zákon č. 20/1966 Sb. *Zákon o péči o zdraví lidu*

Zákon č. 117/1995 Sb. *Zákon o státní sociální podpoře*

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 210/1998 Sb.: *Zákon o rodině*

Zákon č. 247/2014 Sb. *Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů*

Zákon č. 382/1990 Sb.: *Zákon o rodičovském příspěvku*

Zákoník práce, 262/2006 Sb.